

MLADIKA

+ DRUŽINSKI LIST +

V S E B I N A M A J S K E Š T E V I L K E

LEPA POLJANA Trop brez zvoncev (Janez Jalen) | Tomažek z Brinja (Venceslav Winkler) Slovaška pota (Viktor Smolej) | Gosposki hlapec (Ivan Zorec) | Tabor (Narte Velikonja) ★ PESMI Skozi večer; Pomladna (Emanuel Kolman) ★ PISANO POLJE Sodne lipe in mejna znamenja (dr. Josip Žontar) Nove knjige | Ob spominski razstavi (K. D.) ★ DOM IN DRUŽINA O pospravljanju (Štefanija Humek) Pletena jopica in krilo (Eliza Skalický) | Dobra kuharica (M. R.) ★ ZABAVA IN ŠALA Epigrami (Rojen Komar) | Anekdote in smešnice | Uganke in mreže

SLIKE Egisto Ferroni: Na polje | Alojzij Repič: Slepec | Stane Kregar: Romarji | Maksim Sedej: Kristus v Emavsu | Fran Stiplovšek: Zimska krajina | Ivan Frankè: Po nevihti | Francè Košir: Tihožitje | Bara Remčeva: Tihožitje | K članku Slovaška pota: črtež slovaške republike; nitranski knez Pribina; knez Svetopolk | K članku Sodne lipe in mejna znamenja: 1. Najevnikova lipa; 2. Cerkevica sv. Antona v Mersi; 3. Lipa v Cavalese; 4. Lipa in sodni kamni v Vrbi; 5. Cerkevica sv. Jerneja v Moščenicah | Fotografija (Fr. Krašovec): Lipa na Turjaku | Pletena jopica in krilo

KROJNA PRILOGA Pripombe k ročnemu delu; Vzgoja k vestnosti; Bolnikova hrana; Prebava; Čipke in skrb zanje; O kožuhu; O roki; Nasveti | Nekaj okusnih vzorcev za spomladanske obleke v slikah

DOBILI SMO V OCENO

Bohinjski teden. Zbornik predavanj akademskega kulturnosocialnega tedna SKAD Zarje v letu 1939. Ljubljana 1940. Založila Zarja. Tiskala Zadružna tiskarna v Ljubljani Slovenija in Slovenci. Napisal Fran Erjavec. Založila in izdala Slovenska straža v Ljubljani 1940. Tisk Jugoslovanske tiskarne v Ljubljani ★ VI. mednarodni kongres Kristusa Kralja od 25. do 30. julija 1939. Uredila Ivan Martelanc in Josip Premrov. Opremil arch. Vlado Gajšek. Ljubljana 1940. Izdal odbor za VI. mednarodni kongres Kristusa Kralja. Založil škofijski ordinariat v Ljubljani. Tiskala Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani ★ Salezijska knjižnica: Arski župnik

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrtletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40 ★ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Poljanska c. 28, telefon 51-68 ★ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna, registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

TROP BREZ ZVONCEV

JANEZ JALEN

Klicanje jerebov

V dolini je utihnil kobilar, kukavica se je oglašala le še v višavah, z njo vred pa so obmolknili vsi ptiči. Premenjovati so pričeli perje. Selivci so se pripravljali na daljni polet v gorke kraje, stalni so se oblačili za zimo. Po širnih goščavah v gorah, pa tudi na Rudnici in Ščavnici za Stranjo in celo v gozdičih po Senožetih so se razšle kite doraslih jerebov. Mladi petelinčki so pričeli fantovati. Oglašali so se drug drugemu, se izzivali in se včasih tudi malo sprijeli.

Drevje se je pričelo barvati, odpadali so prvi listi, lovci pa so posvetili tu pa tam kakšnemu preveč brezskrbnemu zajcu.

Hreščeče so se pomikali krekci za lešniki vedno više. Zjutraj jih je ob posebno polnih grmih kar mrgolelo.

Vogar, ki je bil po pospravljenem senu kakor zapuščen, je spet oživel. Živina se je pasla na porasli otavi. Okrog stanov so krulili prašiči.

Planšarji in planšarice pa so bili manj glasni kakor v visokih planinah.

Hiša Hribarjevega Petra je bila že pokrita. Manjkalo ji je pa še dokaj, preden bi bila godna za vselitev. Petru se kar nič več ni mudilo. Včasih mu je bilo celo žal, da se je lotil lastnega gnezda. Jerčin oče Boštjan Tkalec ga je neprestano skrbel. Kaj bo naredil kot zaprisežen lovec, če ga zaloti, je vedel, kako se pa utegne kasneje zasukat, si pa ni mogel prav misliti.

Poleti ob prsku srnjadi mu je bilo hudó, ko sta morala s stricem Tomažem oditi v lovišče in je stavitev hiše zastala. Sedaj se je pa kar razveselil zakupnikovega pisma, v katerem mu je bil naznanil, da pride za dlje časa na lov profesor Novak, priznan jerebar in dober slikar, in mu naročal, naj ga kar nič ne pušči samega in naj pazi nanj, da se ne prehladi, ko ni nič kaj trdnega zdravja. Pod podpis je pa še pripisal, da mu bo bolj všeč, če se nastanita v Tkalčevem stanu. Iz tega dostavka je Peter spoznal, da je zakupnik njegove prenačljene besede, s katerimi mu je bil na

poseki v Skališniku pri razpadajočem srnjakovem drobovju počital preveliko zgovornost, prav razumel, pa se takrat ni hotel izdati. Sedaj pa kakor s prstom kaže, da je srnjaka s križastim rogovjem ustrelil oče njegove neveste.

Profesor Novak je prišel prej, kakor je bilo domenjano. V kočiji sta se pripeljala z Venceljnom na Žmitkovo dvorišče. Resa ju je obljajal, pa je prepoznal Venceljna in ga je bilo sram. Povesil je rep in hotel oditi. Pa je s kočije poskočila bela mehkodlaka psica s črnimi lisami. Približal se ji je in se ji poskušal dobrikati, pa se še zmenila ni zanj. Za psico je prikobacal še stari znanec Rese, kratkonogi Črt. Resa bi se bil rad poigral z njim, pa se je tudi Črt držal nekam gosposko.

Dasi je bilo že dokaj čez poldne, si je Peter kahal šele južino. Zamudil se je bil pri hiši. Prisluhnil je in prepoznal Hrubečkov glas. Odstavil je mleko, da mu ni prekipelo, in pohitel po stopnicah navzdol. Vencelj ga je seznanil z gospodom profesorjem po nemško, sama med sabo sta pa govorila češko. In tikala sta se. Peter se je čudil, da razen pušk in ohlapnih nahrbtnikov nista imela nič drugega s sabo. »Kaj se bo profesor pasel ali kaj, ali pa namerja živeti ob samem mleku. Ne bo dolgo zdržal.« Njegovo sodbo je pa osramotil Sodja, ki je pripeljal v počasnem koraku za dokaj hitrejšo kočijo poln voz prtljage. »Oho,« je popravil Peter svoje prejšnje mnenje: »Nič mu ne bo manjkalo in meni ne bo treba vsak dan sproti donašati prehrane iz doline.«

Hrubečka je Petru naročil, naj spremlja voz, a da se nič ne mudi, je pristavil. Naj počasi vozita, da se kaj ne potare. Gospoda profesorja bo pa sam popeljal na Vogar in ostal nekaj dni v planini, ko ima ravno dopust. »Na svidenje! Pa Reso vzemi s sabo!«

»Bom.« Peter je presodil profesorja za prijaznega človeka in se nadejal nekaj prijetnih dni. A že ga je zaskrbelo, če Vencelj ne bo morebiti njega preizkušal, kako varuje divjad pred neupravičenimi streli in ali morebiti Tkalcu zanalašč ne prizanaša. Nič kaj prida volje je rekel Sodji, naj kar naprej pelje, da ga že dohiti.

Peter je pojužinal, nakrmil psa in se opremil za v gore. Precèj se je zamudil. Sodjo je dohitel šele na

Uršnem rovtu. Na Vogar sta prišla prav takrat kakor Vencelj in profesor. Hrubečka je ukazal ustaviti pred Grmovim stanom.

Špelca je prišla pogledat na prag, pozdravila Vencelja in radovedno pogledala profesorja, on pa njo. Pokimala je Petru in Sodji: »Kaj mislita Bohinj narobe obrniti, da se na jesen selita v planino?« Saj je morebiti narobe še lepši kakor na lice, je hitro vedel odgovoriti Sodja.

Hrubečka je bil medtem spregovoril nekaj besed s profesorjem. Peter ni vsega razumel, toliko pa, da ga vprašuje, ali bi mu bilo pri Špelci všeč. »Ano,« je prikimal profesor. Vencelj pa je pristopil k ogoreli planšarici: »No, Špelček, ali imaš že kaj fanta?«

»Nič še, gospod Vencelj,« je razumela Špelca šalo.

»Sem ti ga pa jaz pripeljal, če ti bo všeč.« Pokazal je na profesorja Novaka: »Mlad ni več, star pa tudi še ne. Res je sicer vdovec, a nima nič otrok. Ampak!« Vencelj je dvignil kazalec in pomežiknil: »Denarja ima dosti in veliko zaslužil.«

»Kar pravi bo.« Grmova se je prešerno zasmejala. »Samo tisto kozjo brado si bo moral obriti in po naše naj se nauči govoriti, da me bo razumel, kadar ga bom zmerjala.«

»Kako si navihana!« Vencelj je hotel prijeto Špelco za lice, pa se mu je umaknila. Potem jo je pa resno vprašal, ali je voljna profesorju in njemu in seveda tudi Petru nekaj dni kuhati. Postiljali bi si že sami na senu. Da ne bo zastonj, je pripomnil. Špelca je malo pomislila, preden je pristala: »Ne morem vam odreči. Že zavoljo Petrovega psa ne, ki ne obstane v nobenem drugem stanu kakor samo pri meni.« Prav takrat je Resa planil k Špelci, veselo zacvilil in se vzpel po njej.

»O ti prekvati deklič ti,« je pohvalil Hrubečka Špelčine odgovore in jih raztolmačil profesorju. Ta se je glasno zasmel, na rahlo zardel v blede lica in trikrat zapored živahno potrdil: »Ano, ano, ano.« Pristopil je k planšarici in ji dal roko. Sodja in Peter sta se lotila prtljage. Znosila sta posteljnino na seno, vse drugo pa razmestila po stanu. Vencelj je ukazoval in odrejal, Špelca je zakurila in pristavila za čaj, profesor se je pa razgledoval po planini in se čudil lepoti bližnjih in daljnih gorá. Psica Riza se ni ganila od njega, kakor bi se v nepoznanem kraju bala za svojega gospodarja.

Sodji se je mudilo nazaj v dolino. Da ga noč priganja, je rekel in komaj utegnil spiti kozarec črnega vina, ki ga mu je bil natočil profesor. Prikimal mu je in kakor v zahvalo dal dober nasvet: »Ne bom rekel, da tako vino ni za zdravje. Pa samo ne bo opravilo kaj prida.« Obrnil se je k Vencelju: »Gorski mah naj pije gospod profesor. Pa suho slanino s pelinom naj jé. Po sebi vem. Tak sem že bil, da sem opletal

kakor veja. Pa so me mah, pelin in slanina spet postavili na noge. Sedaj sem korenjak, da se še tegale Petra, kakor je hrust, nič ne bojim.«

»Seveda se ga ne, ko vam nič noče,« je posegla vmes Špelca. »Če bi vas pa zalotil, da ste v njegovem lovišču kakšnega srnjaka ubili, pa ne vem, kako bi bilo.«

»Ti ne veš, jaz pa.« Sodja se je vzravnal: »Zmogel bi me in puško bi mi vzel. Pa naznanil bi me in jaz bi šel za nekaj časa ričet jest. Ali ne, Peter?«

»Prav gotovo, čeprav bi se drugače težko sprl s tabo,« je potrdil Peter.

Profesorju je bil Sodja všeč. Plačal mu je voznjo, kakor se ni nadejal, in mu natočil še en kozarec vina. Za tretjega se je pa zahvalil. Se mu je res mudilo. Še čaja bi ne bil počakal, če bi se ne bal zamere.

Sodja je obrnil in pognal, Peter je odšel postiljat na seno, profesor in Vencelj sta pa obsedela in počasi srebala čaj. Špelca je obmolknila. Premišljevali je začela, kaj naj skuha za večerjo. Ni ji preostalo drugega, kakor da je morala vprašati Hrubečko: »Gospod Vencelj! Kaj boste pa večerjali?«

»Kar boš skuhala,« se je muzal Vencelj. Pa ji ni bil kos. Brž ga je znala zavrtniti:

»Vem, da surove kaše ne boste jedli. Bi vas nappenjalo.«

»Jo pa skuham.« Vencelju se je dobre planinske jedi res zljubilo. Ni zlomek, da bi tudi profesorju ne bila všeč.

»Prav,« je bila Špelca zadovoljna. »Nocoj kašo, za drugič boste pa že povedali.«

»Dobro,« je pritrdil Vencelj. »Za naprej naj te nikar nič ne skrbi. Če bo kaj posebnega, ti bom že jaz pomagal kuhati.«

»Viii?« se je narejeno začudila Špelca.

»Kaj misliš, da ne znam,« je oporekal Hrubečka.

»Znate že, ko ste gozdar.« Špelca se je prijala z obema rokama za okroglo brado in navihano pogledala izpod čela: »Samo če si boste upali blizu ognja.«

»Zakaj pa ne,« je oporekal Vencelj.

»Brada se vam utegne vneti in zgoreti. Škoda bi je biló. Saj bi bili potlej kakor oskuben petelin.« Zadnje besede je Špelca komaj še mogla povedati; proti koncu ji je bil ušel glasen smeh.

»Ti prekvati deklič, pa me je spet speljal.« Vencelj se je od zadovoljnosti s plosko roko udaril po stegnu, da je zapela irhovina. Grmovi je pa zagrozil, da ji ob priliki že vrne.

»Dobro, Špelca,« se je smejal tudi Novak, čeprav ni vsega razumel.

»No vidite, gospod profesor. Kmalu boste znali po naše, da se bova lahko pogovarjala.«

»Ano, Špelca.«

Vstopil je Peter in prosil Vencelja, naj gre pogledat na seno, če je prav postlal. Hrubečka je lovcu

Egisto Ferroni: Na polje. (Florenca, Moderna galerija.)

samo molče prikimal in vstal. Preden je pa odšel, je podražil Špelco: »Sedaj pa gospodu profesorju po vaše nagajaj, če te bo razumel.«

»Ano,« je prikimala Špelca. Pa sta se profesor in Grmova res hitro razumela, da svetnice Špelce ni v nobeni pratiki, da pa praznujejo vse Špelce god na dan svete Rozalije in da je tudi ona godovala pred dobrimi štirinajstimi dnevi.

Vencelj je Petra pohvalil, da je obe ležišči prav dobro pripravil. V isti sapi ga je pa vprašal, kje misli sam spati. »Na Znojevem seniku,« je odgovoril Peter. Vencelj mu je hitro in gladko odbil, da ne. »Pa zakaj ne?« je naglo in skoraj uporno vprašal lovec. »Zato, ker —« Hrubečka je premolknil: »Ker bi utegnil gospod profesor ponoči kdaj želeti, da mu kaj postrežeš. Kar še sebi postelji blizu naju.«

Peter in Vencelj sta se za hip molče spogledala. Peter bi gozdarju najrajši v obraz vrgel, da se moti, če misli, da Tkalca Jerca na ljubo ne mara zalotiti. Naj zavoljo tega nič ne ovohava njegovih potov. Že še pride čas. Zakričal bi, pa se je moral potajiti in mirno odgovoriti: »Vsak po svoje prav misliva. Jaz vama nisem maral biti v nadlego, vi pa, da bi me utegnil gospod profesor kdaj potrebovati. Prav rad ustrezem. Kar tu si posteljem.« Peter je začel razravnati pri drugem kraju seno.

»Bo bolj prav tako, Peter,« se je kar nekako opravičil Vencelj in odšel. Na pragu Grmovega stanu je pa

začuden obstal. Profesor Novak je Špelci pravkar dajal zavitek čokolade in ji dopovedoval, naj jo sprejme za god. Špelca se je zahvalila in se tudi brž pohvalila: »No vidite, gospod Vencelj, da sva se dobro razumela.«

»Vidim, vidim, vidim,« je hitel pritrjevati Hrubečka; bil je vesel, da se Novak pri Špelci dobro počuti. Opozoril je pa profesorja na lepoto večera in ga povabil na kratek sprehod. Odvedel ga je na rob planine, da sta videla tudi na jezero. Večerna zarja se je kopala v njem. Profesor je bil od prelivajočih se ognjeno-rožnatih barv na nebu in v vodi ves prevzet. Molče je strmel v odsev bežečih oblakov v jezeru. Kakor skrita godba so prizvanjali zvonci s planine. V drevju je zašelestel veter. Na poseki proti Hebatu je pričela bokati srna in kar ni hotela prenehati. Mimo samotne košate smreke je pripravljala sova. Riza je pogledala za njo in dvignila prvo nogo. Nebo je pa čimdalje bolj temnelo. Vencelj in Novak sta se obrnila in se počasi vračala proti planini. Skozi somrak je Vencelj zdaleč videl, da je Peter stopil v Tkalčev stan. Koj je zavil v drugo smer, kakor pa sta doslej hodila s profesorjem.

Na Venceljnov ukaz je bil Peter pripravil ležišče še sebi. Nejevoljen je obstal in preudarjal, ali naj se zvečer kar v seno zarije, ali naj gre po odejo, ki jo je že od petelinov dalje spravljal v Tkalčev stan. Sprevidel je, da se Tkalčeve Mince ne bo mogel ves čas ogibati. Čimprej se oglasi pri njej, manj čudno se bo zdelo. Obrnil se je, kakor bi se odtrgal. Čeprav je

bila na senik prislonjena lestva, ni stopil na kline. Kar poskočil je na tla. Zemlja se je stresla in zabobnela pod njim. Živina v hlevu se je prestopila in glasneje zazvonila.

»Kaj bi se znašal nad dekleti, ko jih same boli,« si je gredé dopovedoval Peter in prijazno ogovoril sestro svoje neveste: »Odejo mi boš dala, Minca.«

»Kamor si jo dejal, tam jo pa vzemi.« Minca je bila nasajena kakor doslej še nikoli ne.

»Kaj si pa tako osasta?« je skušal miriti Peter.

»Še vprašuješ,« je vzdignilo Tkalčevo. »Sram me je, da si v noben stan ne upam več v vas.«

»Pa zakaj?« se je začudil Peter.

»Zato, ker vsi mislijo, da vam nisem znala poleti prav kuhati, ko ste se sedaj pri Grmovi nastanili. Je že prav. Ne bom ti pozabila.« Minca je bila razburjena, da ji je kar sapá pohajala.

»Sem mar jaz kriv?« je trdó spregovoril Peter.

»Lahko bi rekel kakšno besedo meni v prid.«

»Nisem je mogel.«

»Le kdo ti je usta zamašil?« je usekala Minca.

Petru je bilo dovolj. Zrasel je in bruhnil: »Vaš ata. Dedec norčavi, ki mu nobeno svarilo ne pomaga.«

Minca ni mogla oporekati, odnehati pa tudi ni marala: »Meni nič mar. Sami se dogovorite. Jaz tako odidem jutri domov. Planinit naj pride pa Jerca. Bo vsaj lahko sama videla, kako se vse s tabo vred suče le okrog Grmove Špelce.«

»Naj kar pride.« Peter je sprevidel, da bi bil nadaljnji razgovor z Minco odveč. Vzel je odejo in burno odšel. Pred stanom se je pa skoraj zaletel v Venceljna in profesorja. Hitro je napravil vsakdanji obraz. Bil je pa trdno preverjen, da je Hrubečka slišal, kako je bil vzrožil nad Tkalcem. »Če je, pa je,« si je mislil. »Bo tako kmalu vse prav zvedel. Tkalčevi naj pa sami sebi pripišejo, ko jih noče srečati pamet.«

Peter se je jezil na vse vprek. Najbolj nejevoljen je bil pa na Venceljna, ki je bil kriv, da sta si on in Jerca dala besedo, ko čas še ni bil goden za tak dogovor. Ni pa pomislil, kako je prav za prav sam prisilil gozdarja, da je napravil njegovim sumničnjem konec. Zamikalo ga je, da bi se lovski službi odpovedal. Pa ga je Vencelj podražil, naj bo bolj prijazen z dekleti, posebno z Minco, ki je vendar sestra njegove neveste. In da s furijo še nikoli noben lovec ni zalezal divjadi. Peter je sedaj dobro vedel, da je Vencelj slišal njegov pogovor s Tkalčevo Minco. Trmasto je sklenil, da prej ne vrne lovskih pravic, dokler ne užene Boštjana Tkalca, očeta svoje neveste: »Kar bo, pa bo.«

Trdó je stopal Peter proti stanu Grmove Špelce. Vencelj je videl, da vse vre po njem, in se je smehljal njegovi togoti. Na nebu pa je ugašala večerna zarja.

Višji gozdar Vencelj Hrubečka je bil odšel navsezgodaj po opravkih v dolino. Kmalu za njim sta tudi profesor Novak in Peter tiho stopila v rosno jutro; spremljala ju je Riza. V pordelih vrhovih bukev se je prelivalo sonce, temno igličevje je otresalo roso raz sebe, gozd je molčal.

V redkem drevju nad Ražnovcem sta se ustavila. Sedla sta v nizko grmovje in se prikrila za vejami. Rizi je profesor ukazal leči poleg sebe. Ni se več ganila. Tolike ubogljivosti Peter doslej še pri nobenem psu ni videl. Lovca sta se umirila, obmolknila in čakala, da spet zaživi okrog njiju v gozdu drobno življenje ptičev, katero sta bila prej s svojim prihodom zmotila.

Peter se doslej za jerebe ni kdo ve kaj brigal. Res je tu pa tam priklical kakega petelinčka, pa ne na piščalko. Je niti imel ni. Vselej sproti si je poiskal bukov list s podolgovato rdečkasto bradavico na spodnji strani, jo odluščil in izbežal s tanko slamico črvička iz nje, če je bil še v njej, jo prislonil na spodnjo ustnico in zapiskal, kakor ga je bil navadil stric Tomaž. Ustrelil je pa v svojem življenju enega samega jereba, čeprav je bil že tretje leto lovec. V vnemi za večjo divjad se za življenje drobne gozdne kuretine skoraj brigal ni. Zadnje dni, odkar je spremljal gospoda profesorja, je pa sprevidel, da je dokaj zamudil. Kar skoraj vsak petelinček je drugače pel. Tudi profesor je klical na več piščalk. Na šušljo se je pa kar pogovarjal s petelinčki in kokoškami. Cvrčal je in ržikal, vrvrikal in cvrlikal, godel, pliprikal in cejcejjal. Peter se mu ni mogel načuditi. Špelce je pa Vencelj skoraj prepričal, da nosi profesor v čevljih nasuto praprotno seme in da razume, kaj se jerebi med sabo pogovarjajo.

Profesor Novak svojega znanja ni skrival in lakomno hranil zase. Bolj vnetega učenca, kakor je bil Hribarjev Peter, bi bil pa tudi težko dobil. Vesel je bil njegovega napredka. Prav danes mu je zaupal, naj on kliče, sam pa da bo nekaj jerebov ustrelil: Špelci na ljubo za večerjo.

Peter je nastavljal iz kunje kosti izpiljeno piščalko na ustnice in s pridvignjenimi očmi opozoril profesorja, naj pazi. »Ci ci ciii cicii ciciuui,« je zapiskal Peter, dahnil, spet in spet poklical in prestal. Komaj je dobro odstavil piščalko, je zahrumelo v mladem smrečju. Jereb se je odzval s svojo pesmico. Nastala je napeta tišina. Peter je slišal bití svoje lastno srce. Ni se ganil. Le z očmi je iskal, od kod bi utegnil priteči petelinček. Pa se ni nič premaknilo. Peter je spet poklical. V gošči je prhnilo. Jereb je vzletel, privršal v najbližjo bukev in naježen sedel na suho vejo. Preden se je umiril, ga je že zbil strel iz profesorjeve puške na tla med listje.

»Aport!« je ukazal gospodar Rizi. Čez dobro minuto je že vzletel iz njenega gobca mrtvega petelinčka, ki še ni zatisnil svojih ugaslih rdeče obrobljenih očesc.

★

»Hoj!« Peter in profesor sta se sunkoma oba hkrati obrnila in zagledala prav blizu pod sabo Venceljna. Peter je koj zaslutil, da nekaj ni prav. Hitro je zvedel, kaj je narobe. Hrubečka je povedal, da si je premislil in da ne pojde v dolino, ko je tako lep dan. Spremljal bo svojega prijatelja. Peter naj gre pa proti Ovčariji pogledat. In če kje sreča svojega bodočega tasta Boštjana Tkalca, ki ga je on videl odhajati v gore, naj ga pripelje na Vogar. Bi se kaj pomenili. Peter je zardel, rekel ni pa nič. Pozdravil je in urno odšel.

Na planini je nasajen planil v Grmov stan. Špelci, ki je bila radovedna, kam se mu tako mudi, je dokaj neprijazno odgovoril, da ji bodo že drugi povedali. Tkalčevo Jerco je pa celó neprijazno pogledal, ko je hitel mimo njenega stanu.

Nad Ražnovcem je počil drugi strel. Hribarjev Peter ga je komaj še slišal.

Tako naglo kakor tokrat Peter še svoj živ dan ni prišel z Vogarja na Ovčarijo. Tudi kasneje nikoli več ne. Namenil se je bil Tkalca prehiteti in ga zalotiti v njegovem lastnem stanu, v katerega se prav gotovo pride ošemit. Prime ga, še preden si namaže obraz s sajami in si obleče suknjič narobe. Odvzame mu

Alojzij Repič: Slepec.

puško in mu ukaže iti z njim na Vogar. Seveda se bo ustavljal. Naj se. Ga ne bo nič preveč moral. Zavoljo Jerce ne.

Peter je vedel, da je Boštjan prevejan kakor redkdo. Preden se je spustil na Ovčarijo, se je z daljnogledom razgledal na vse strani. Nikjer ni bilo čutiti žive duše. Samotnemu stanu se je približal po ovinkih. Prisluhnil je. Še miši ni bilo čuti. Previdno je stopil čez prag in skrbno pazil, da ni odtisnil s čevlji sledi pred vrati. Zakuril ni. Še tobak si je komaj upal prižgati. In je čakal.

Planina je bila mrtva. Le jata gorskih kavk se je spreletavala naokrog, tu pa tam zavreščala in nazadnje odletela proti Tičarici.

Peter se je naveličal sedeti. Iztrkal je pepel iz čedre in legel. Da bi zaspal, se ni prav nič bal. Spominjal se je lepih ur, ki jih je preživel v razgovorih z Jerco v tem samotnem stanu. Kako je na spodbudo Čudnikove Francke izpodrepil od Jerce prav v tem stanu žandarja Kranbergerja in si ga za vselej napravil za nasprotovalca. Takrat se je prav za prav začelo. Francka pri Staretu Šimnu že naslednika péstuje, on in Jerca pa —. Kakor dvoje vegastih koles sta, nataknjenih na isto podvoz. Njuna tira se približujeta pa se spet oddaljujeta. Kaj časa se je po nepotrebnem zavoljo tistega praznega ničá pod Izgarji ogibal tega stanu. Ostroroba toča ga je pa naravnost pripodila nazaj k Jerci. Morebiti se tudi sedaj dobro izteče. Pa komaj.

Čez sleme stanu so spet prikrikale kavke. Peter se je vznevoljil na črne ptiče. Zamikalo ga je, da bi ustrelil mednje in jih prepodil.

Jerci je seveda nerodno, njemu samemu pa še bolj. Ni si mogel tajiti, da si ne zna več predstavljati, kako bi bilo, če bi Jerca res ne postala njegova žena. Ne, on bi ji ne mogel reči, naj podereta. Bi bilo tudi dovolj grdo. Samo stari! Peter je nehote stisnil zobe in pesti. Jerca bo seveda jokala. Kako bi ne. Objokane sicer še nikoli ni videl, pa mu je bilo že takrat dovolj hudo, kadar je bila žalostna. Kaj, ko bi vstal, šel proti Dednemu polju, nekajkrat ustrelil in opozoril Tkalca nase. Kasneje bi mu pa kar naravnost povedal, da ga je posvaril.

Še hitreje, kakor se mu je misel porodila, jo je zavrgel: »Potem bi dedec šele postal drzen. Nadejal bi se, da ga sploh ne maram zalotiti. In pa — prisego bi prelomil.«

Peter se je urno dvignil na pogradu in ušesa zaslonil z dlanmi. Ne, ni se motil. Zunaj so škrtali ob kamen podkovani čevlji. Peter je po hoji spoznal Tkalca. Potuhnil se je, kakor bi spal. Obrnil se je bil pa proti vratom in gledal skozi priprte oči.

Boštjan je počasi odpiral stan; preden je vstopil, se je še enkrat obrnil. Peter je ugotovil, da nima puške

Stane Kregar: Romarji.

ne prek rame ne v oprtniku. Bil je jezen in vesel hkrati. Glasno se je premaknil in opozoril Tkalca nase.

»Lej ga,« se je začudil Boštjan. »Kaj pa ti delaš tukaj?«

»Počivam.« Peter je vstal. »Me je Vencelj kar ne-utegoma poslal gledat na Ovčarijo.«

»Kaj pa vidiš posebnega?«

»Vas.«

»Mene?« Tkalec se je za hip zmedel, pa se je hitro spreumel: »Saj sem tudi jaz prišel gledat. Me ni bilo zraven, ko so se selili. Pa nisem zaupal, da so hlev in stan v redu pustili. Saj veš, kakšni so fantini. Minca pa tudi šele prvo leto planini. Lej, škoda, da se nisem domislil. Bi bil lahko kar ti opravil namesto mene.«

Peter mu je pritrnil. Kaj naj bi pa drugega rekel. Boštjan je pa zakuril in skuhal žgance. Skupaj jih nista mogla jesti, ko ni imel Peter žlice s sabo. Pa jih je Boštjan najprej njemu ponudil. Grdo bi bilo, če bi jih vsaj nekajkrat ne zajel. Požiral jih je, kakor bi bili namesto z zaseko s trnjem zabeljeni.

Boštjan je jedel počasi. Ni mogel skriti, da nekaj premišlja. Izpraznil je skledo, pospravil po stanu in vprašal Petra, ali je še kam namenjen. Da ne, mu je odgovoril lovec. »Prav,« je bil Tkalec zadovoljen. »Bova pa skupaj hodila nazaj čez Brvoje na Vogar. Nama bo vsaj krajši čas.« Peter je moral pritrniti. Občutil je pa, kakor da se Tkalec norčuje iz njega.

Boštjan je zapahnil stan in spravil leseni ključ na staro mesto, da ga bo Peter vedno lahko dobil, kadar bo hodil mimo. Pogledal je še v hlev, obhodil obe poslopji in pohvalil Minco in fantine, da so pustili vse v redu. Peter mu je bil ves čas za petami. Upal je, da se bo Tkalec vsaj s pogledom izdal, kje ima spravljeno puško. Pa se ni.

Med potjo se je Boštjan znal ogniti pogovoru o lovu. Vedel se je, kakor bi ga divjačina prav nič ne brigala.

Ko sta se pa na Vogarju ločila, je posmehljivo zamrmral za Petrom: »Fantè! Ne boš ti mene vodil v šolo, bom pa že jaz tebe.«

Peter je stopil v Grmov stan. Zadišalo mu je po creči se slanini in po pravkar pečenem mesu. Vencelj in Špelca sta vrtila nad kupom žerjavice dva para jerebov, profesor Novak je pa prelistaval drobno knjigo. Vsak je bil zaverovan v svoje delo, da so Petra opazili šele, ko je pozdravil. »No, kako si opravil? Si kaj srečal Tkalca?«

Peter je obesil puško, gredé pa odgovoril: »Sem. Sva skupaj prišla na Vogar.«

»Himmeldonnerwetter!« se je začudil Hrubečka. Peter je pa poprijel za tujo besedo in zavoljo Špelce, da bi le-ta ne razumela, po nemško razložil Venceljnu, kako Tkalca že dlje časa zalezuje in kako je bil danes na Ovčariji naletel. Kar odleglo mu je. Odslej ga Hrubečka ne bo mogel več sumničiti, da svojemu bodočemu tastu potuho daje.

Vencelj se je pa zamislil. Šele ko so bili jerebi pečeni, je kakor mimogrede rekel lovcu: »Peter! Morebiti pa Tkalca po krivem dolžiš.«

Preden je Peter utegnil oporekati, se je oglasila Špelca: »Pa ga ne.«

Peter in Hrubečka sta se spogledala. Špelca sta pa kar prebadala z očmi. Planšarica je čimdalje bolj rdela. Ko je bil njen obraz že kakor ogenj, je skušal poizvedeti Peter: »Kako pa —?« Ni ga pustila spregovoriti do konca. Prehitela ga je: »Saj nisem nič rekla.«

»O, pač, pač. Ti nekaj veš.«

»Nič ne vem. Samo beseda mi je ušla.«

»Kaj bi se bala. Kar povej!« je prigovarjal Vencelj.

»Za ves svet ne.«

»Ti bodo pa pred sodnijo jezik razvezali,« je zagrozil Peter.

Špelca se je grožnje s sodnijo bolj ustrašila, kakor bi se volka. Zajokala je. Peter in Vencelj sta pa čimdalje bolj tiščala vanjo. Ne več zares, iz nagajivosti. Nastal je vrišč, v katerega so se pomešali tudi vsi trije psi. Špelca se ni znala več braniti. »Pa vidva pripravita večerjo,« je zakričala in ušla iz stanu. Za njo so leteli vsi trije psi: Resa, Riza in Črt. Profesor Novak pa je odšel kmalu za njimi.

Psi so se pričeli poditi naokrog. Pa danes se Špelca ni hotela igrati z njimi. Zginila je v goščavo nad stanom in se ustavila na prvi jasi. Sedla je na štor, se od togote še enkrat razjokala in se pričela polglasno jeziti na Petra: »Res sem videla Tkalca, ko je drl srnjaka s križastim rogovjem, pa ti ne priznam, če me ubiješ, ne. Da bi me zmerjal, zakaj sem ga hodila gledat, ko sem ti obljubila, da ga ne bom. In Tkalčeva bi rekla, da sem samo zato izdala očeta, ker te ne privoščim Jerci in bi te sama rada imela.« Špelca je pokazala

z iztegnjeno roko nazaj proti stanu figo in glasno rekla, kakor bi se na nikogar več ne ozirala: »Figo!«

»Ano,« se je oglasil izza grma profesor Novak.

Špelca se je zasmejala in se ni prav nič upirala iti z gospodom profesorjem nazaj k družbi.

Ob pečenih jerebih in ob kozarcu vina so se kmalu vsi veselo smejali. Posebno še, ko je profesor Novak pokazal v svoji risarski knjižici poleg smejoče se Grmove Špelce tudi njen v joku skremženi obraz, ki ga je bil hitro ujel izza grma.

Smeh sta slišala tudi Tkalčeva Jerca in njen oče. Jerci se je stiskalo grlo, Boštjan se je pa rotill, da ne odneha Petru. Spat ni legel. Vabila ga je svetla noč. Ko se je umiril Grmov stan, je odšel nazaj na Ovčarijo. Skrbela ga je puška. Imel je skrito v pogradu. Hribarjev Peter je debeli dve uri ležal na njej.

»Ha, ha, ha!«

(V drugo naprej.)

SKOZI VEČER

EMANUEL KOLMAN

Pomlad bo kmalu, novo cvetje vzklije,
veselje s samo srečo združi naju
in pesem ptičev se skoz gaj razlije
do tvojih oken v toplem, blagem maju.

Tako si ljubka zdaj, na roke sije
ti pozno sonce, le v tem gozdnem kraju
v molčanje veneš. Skoraj noč se zlije
čez te rebri — vrniva se v sijaju

domov in pojdiva po svetli poti.
Ko bo zvonilo spet prelepi Ave,
kajne, lahnó in dobro v srcu bo ti.

O daj, naj gledam ti v oči sanjave...
Kaj, morda čutiš žalost v tej lepoti?
Molčiš... večer zre milo čez dobrave.

POMLADNA

EMANUEL KOLMAN

Nad górami je mesec vstal,
večerne steze se blestijo
in vse, in vse ti govorijo
o novih potih v jasno dalj.

Glej, taka zdaj vsa polja so:
na njih lepot in barv je mnogo,
kot da razgrnil bi preprogo
svetló, miló zasenčeno.

Kaj res bi rada skoz večer
kam daleč, v nove pokrajine —
sijanje drage domovine
najlepše je, sladák njen mir.

TOMAŽEK Z BRINJA

VENCESLAV WINKLER

Tomažek Mahajec se je ustavil v kamnitnem bregu in si s komolcem obrisal utrujeni obraz. Dobrodušno se je nasmehnil in premeril opravljeno pot. Tak kratek košček, pa ga tako utruji, da komaj še sope! Na lahko je zakašljaj in potlačil prebujajočo se misel o nekaki bolezni. Nadaljeval je pot počasneje in bolj umerjeno. Bil je pri kramarju Boštjančku, moral ga je prositi na žive in mrtve, da mu je upal nekaj moke. Tomažek je vzdihnil. Drugače bi se še nekako prebili, če bi ne bilo ženine bolezni in skrbi za živež. No, zdaj bo urejeno za nekaj dni. Bil je obložen, ko da se vrača z gostije. Stara Brentačka mu je porinila skledo zelja. Moral je poslušati debelo uro njeno razkladanje o izpolnjeni želji in o obljubi, da bo zidala kapelico svetemu Antonu. Pobožno je prikimaval, zraven pa lagal, da bo prišel pomagat. Natolkel ji bo kamenja, kolikor ga bo treba, in tudi pri zidanju ji bo pomagal. Brentačka je verjela, potolažila ga je, da je sveti Anton tudi za bolezni in da bo nemara še Rezi pomagal. Tomaž pa je molče vzel skledo z zeljem in ščepec soli, da bo imel za večerjo. A komaj je napravil tri korake v breg, je pozabil na kapelico svetega Antona in na Brentačko. Pod njim se je prebujalo grmovje, tu in tam je zelenela trava. Bil je eden izmed tistih pomladnih dni, ko zvečer zadehti po nečem toplem in mehkem, da bi človek obstal in počakal, kaj bo prišlo izza ovinka. Tomažek je razširil nosnice in srkal vase vonj po sveži zemlji tam spodaj. Ugibal je, kdo je bil tako zgodnji, da je že obrnil njivo ob Lipovki. Natihoma je preštel, na koliko strani je bil že obljubil delo, in zaskrbelo ga je, kako bo izpolnil vse obljube. No, bo že kako, se je nazadnje

Maksim Sedej: Kristus v Emavsu.

potolažil. Zemlja pod njim je padala precej strmo k podgorskim njivam. Prav ob vodi so stale stare hiše s pustimi vrtovi. Onstran vode je bil prijaznejši svet, polje in bele ceste, od tam je prihajalo, kar je bilo dobrega. Svet tu spodaj pa Tomažka ni veselil. Tu spodaj so bili na primer Rotarjevi otroci, ki so mu pobrali jeseni izpred nosa vse lesnike po lazih in ob hosti, čeprav so mu jih pustili gruntarji, ker jim je pomagal pri snaženju. Bil je tam spodaj lovski čuvaj Andrejko, ki je ostro pazil na zajce, bil je stari gruntar Mahnè, ki je prežal nanj zaradi drv in borih osmih kovačev. In potem je bil tam mladi Grozdnik...

Tomažek je stisnil ustnice, kot bi hotel izsesati iz njih zadnjo kapljo krvi, se pognal po bregu in skoraj zadel ob starega človeka, ki je zrasel izza ovinka.

»Oh!« se je umaknil v breg in ni vedel, zakaj ga je zalila rdečica.

Stari Mahnè je pa preložil palico iz ene roke v drugo, sive oči so se mu sovražno zapičile v Tomažkovo naročje. Dišal je po žganju. Godrnjavo je bruhnil:

»Kupuješ, nosiš domov — kaj pa mojih osem kovačev?«

Tomažek je upognil hrbet kakor pod bičem, povetil oči in dejal, kakor je bil že vajen:

»Kje naj pa vzamem denar?«

»Pozabljaš, človek, pozabljaš name!«

»Delat bom prišel, oče. Pomlad je v logeh, še nekaj dni pa bodo vsi v zemlji. Saj veste, da znam prijeti!«

»Delat! Manjka nam delavcev. Denar mi vrni! Viš, kaka stiska je zanj. Ej, kaj veš, kaj so skrbi!«

»Vem, kako ne bi vedel,« je Tomažek potresel z glavo. »Reza je bolna, otrok komaj hodi, tako da sem za žensko in moškega. Skrbi nič koliko!«

»Treba se ti je bilo ženiti,« se je hahljal Mahnè. Segel je v žep in začel počasi tlačiti pipo. Stal je sredi steze, da je zastavil pot. Tomažek je ždel pred njim ko otrok pred očetom. »Jaz bi takim prepovedal. Če nimaš kruha, kaj se boš ženil? To pride potem vse občini na ramena. Tako pa nekaj časa živžav, potem pa bolezen. In kdo ne bi zbolel v taki bajti? Prav po nepotrebnem sem ti dal takrat osem kovačev.«

Tomažek se je zagledal čez breg proti Podgorju. Skoraj smejal bi se. Mahnè zmeraj tako govori. Zaradi tistih osmih kovačev pa — saj dobro vé, da se spomni nanje samo, kadar je pijan in bi rad še pil.

Zelena reka za vasjo se je bleščala v zadnji svetlobi. Ob ovinku se je belila Grozdnikova hiša.

»Menda je bila že poprej bolna,« je izdaval.

»Taka ženska!« se je zakrohotal stari in se udaril po stegnih. Obraz mu je gorel v pijani razposajenosti.

»Kakšna?« je zakipel mladi in kri mu je znova planila v obraz do razkuštranih las.

Staremu se je nakremžilo lice, skoraj šepetaje je gual svojo:

»No, o Grozdniku se je marsikaj govorilo. In deklee ni bojda nič podobno tebi.«

»Nič podobno meni?« je izjecljal Tomažek in nekaj bolečega mu je pretreslo telo. »Čenče, same čenče! Pustite me!«

»Počakaj, Mahajec, saj sva oba moža! Baba sem, baba tja, nobena ni dosti vredna. Zato si ne bova segla v lase,« je mrmral stari in razprostrl roke.

Hotel je prijeti mladega. Tomažek je besno sunil s komolecema v levo in desno in se pognal po stezi. Starec je krohotaje se stopil za korak v stran, tedaj mu je spodrsnilo, palica je zaropotala po kamenju, pridušil se je, nato je zdrsnil po bregu. Zemlja je padala strmo, nekaj metrov skoraj navpično, nato je bila spet položnejša, dokler ni spodaj dosegla poti proti Podgorju. Mahnè je nekajkrat segel z rokami po zemlji, nato je izginil za bregom, klobuk se je kotalil za njim. Tomažek je obstal nekoliko presenečen, ni vedel, ali je čul kak krik, ali je bilo vse tiho. Poslušnil je v polmrak, daleč spodaj se je čulo ječanje.

»Zdaj se je pa pobil,« je dahnil škodoželjno.

Prvi trenutek je čutil olajšanje. Nato je legla vanj težka misel. Stal je ob poti in neodločno strmel nizdol. Razložil je grmovje, črne upognjene postave, ki so se gibale v lahnem vetru. Napeto je čakal. Zdelo se mu je, da se nekdo zasmehljivo, zateglo krohoče. Tako se smeje mladi Grozdnik. Ozrl se je, ali ga ne opazuje izza kakega drevesa. Vsa toplota pomladnega večera je ugasnila. Tresoč se noge so se mu stežka premaknile, zbežal je v breg in z vsakim korakom lovil sapo. Zdelo se mu je, da mu zdaj zdaj nekaj zastavi pot in seže z dolgimi črnimi rokami po njem. Kaj se je prav za prav zgodilo? Korak mu je omagoval, v prsah ga je peklo. Ni mogel priti do jasnega, ali je starca sunil, ali je sam omahnil po pobočju. Z vročimi očmi je iskal v mraku rešitve in ugibal, od kod se prikaže Mahnetov zasopli obraz.

Bajta je čepela skoraj v hosti in v pusti zemlji okoli nje je raslo brinje. Tomažek ni vedel, kdaj so prišli ljudje v to samoto. Očeta ni spraševal nikoli, ker ga ni bilo skoraj nič doma, mati je imela druge skrbi. Vsako zimo se je eden rodil, eden umrl. Ostala sta samo Francè in Tomažek. France je služil vrsto let, nato se je izgubil v Kanado, Tomažku je pa ostala revščina z bajto in bolno ženo. Reza je bila prej dekla pri Grozdniku v Podgorju. Tomažek je bil sicer šibek, znal je pa dobro prijeti za delo, a te sreče le ni imel, da bi se mu denar stekal v naročje. Zato je samotno bajto večkrat obiskovala lakota in sta mlada dva za zajtrk vstala, za večerjo pa šla spat. Ko je pa Rezo vrglo, da se ni mogla več postaviti na nogo in jo je Tomažek zastonj nosil na sonce, kuhal, previjal otroka, zraven pa še delal pri gruntarjih v Podgorju, je dobilo življenje podobo velikega križa, na katerega počasi

razpenjajo človeka. To je čutil tudi Tomažek in obhajala ga je groza. Pred bajto se je nezaupno ozrl po tesnih oknih. Iz hiše je bilo čuti polglasno mrmranje. Žena in otrok sta molila. Objela ga je znova dre-mava toplota, tiha radost, da stopa v svoje, kjer mu nihče nič ne more. Sunil je v vrata in kolikor mogoče ravnodušno stopil v vežo. Molitev v sobi je ugasnila.

»Si ti?« je dejala Reza.

»Sem. Pri Brentački sem se zamudil,« je dejal še med vrati. Pomiril se je in postal vsakdanji. Počasi je začel razkladati, kar je imel v rokah. Mimogrede je omenil, da bo moke za nekaj časa dovolj in da je srečal starega Mahneta.

»Tukaj je bil,« je opomnila Reza. »Denar je hotel.«

»Kakopa, vsi bi radi denar!« je vzdihnil Tomažek in iskal po sobi, kaj bi kupal.

Čez čas se je Reza znova zbudila:

»Pismo je prišlo.«

»Pismo?«

Tomažek je nezaupno pomežiknil z drobnimi očmi. Reza je iztegnila roko proti omari. Stopil je v mraku do nje in segel po belem papirju.

»Kdo bi mi pisal?«

»Že skoraj pod večer ga je prinesel. Mislim, da je od Franceta.«

Tomažek si je segel v lase in za trenutek pre-mišljeval. France je bil že štiri leta nekje v Kanadi. Ko je odšel, mu je zložil za obleko. Takrat je bilo nekam drugače in sta z Rezo zlahka prodala dve kozi. Potem so se pa časi spremenili in zdaj tudi sonce ni več tako toplo. In čemu se oglašča France iz Kanade?

»Ko homo pojedli, bom prižgal svečo in prebral,« se je odločil.

Nekoliko zbežan je napravil v peči ogenj in vrgel v lonec vrele vode nekaj moke. Skakal je sem in tja, ropotal z drvimi in orodjem, kakor bi hotel odgnati neprijetno skrb. Nobene stvari ni bilo na mestu. Dva-krat je prišla iz sobe štiriletna Rozalka, da je lačna. Godrnjavo jo je zapodil k materi. Potem je moral h kozi in od tam spet k peči. Dim se mu je zaganjal v obraz in ga slepil. Ko si je hotel za trenutek od-počiti oči in je stopil na prag, je opazil, da gre v bregu po stezi visoka postava. Počasi gre, preudarno in svečano ko gospodar po polju. To je Andrejko, je zasumil. Morda je bil ves čas kje v hosti in je vse videl. Plašno se je umaknil k peči. Pomel si je oči, šel še enkrat gledat, kam bo zavil, pa ga ni več videl. Od reke se je bila dvignila megla, prav toliko, da se je pokrajina pokrila s tančico.

»Zdaj pojde pod bregom in najde Mahneta. Stari skopuh bo klel in ne bo hotel priznati, da je sam padel. Naznanil me bo in jutri bodo prišli orožniki.«

Povesil je glavo in zastrmel v ogenj. Ne, ne bodo ga gnali. Če jih bo videl, se umakne v hosto, morda

uide kam na Hrvaško. Da bi se norčevali z njim! Raz-ločno je čul Grozdnikov posmeh, tiste žareče oči je videl, ki so ga mučile že pet let...

Vznemirjen je zлил preprosto večerjo v sklêdo in nesel vse skupaj v sobo.

»Boš jedla?«

Reza je odkimala. Stal je trenutek ob njej s posodo v roki. Zdelo se mu je, da bi moral biti mehkejši. V zadregi je pohrkaval, nato je izvlekel iz žepa kos kruha. Godrnjavo je menil, da bi morala vzeti vsaj nekaj mleka. Pritrdila je. Šel ga ji je nalivat, nato sta z Rozalko jedla.

Pogovarjal se je z otrokom, kaj je pisal stric France.

»Ali ima stric France tudi kozo?« je bil radoveden otrok, ki je lezel na mizo.

»Tisto pač ne,« je čez čas dejal Tomažek. »Čemu bi imel kozo? Še doma ni hotel koze.«

»Potem bo pa prišel domov,« je dejala ravnodušno Rozalka.

»Menda ga sploh ne bo,« je bil zamišljen Tomažek. »Čemu bi hodil domov, če nima denarja? Ali bo ka-menje jedel?«

Prižgal je svečo. Bleda svetloba je pošastno zama-jala tesno sobo.

Reza je ležala na postelji in koščena desnica ji je visela izpod odeje. Ob peči je čepela štiriletna Rozalka in lovila drobno lučko, ki je trepetala v Tomažkovih rokah. Mahajec je iskal, kam bi del luč, naposled jo je postavil na mizo.

»Prav iz Kanade,« je smehljaje ugotovil.

Pretrgal je pismo, ga razvil in na mizo sta padla dva bankovca.

»Denar!« je zahropel. Roke so se mu stresle in se zagreble v mizo. Nenadoma je oživel, kri se mu je začela hitreje pretakati po žilah. Tudi Reza se je ječe na pol dvignila.

»Dva dolarja!«

Zmagoslavno je sédel in pogledal po sobi. Prevzelo ga je neko čudno čustvo. Iz prsi se mu je zvil težek vzdih. Naslonil se je na stol, zagrebel roke v razku-štrane lase in dejal zadržano:

»Zdaj bi lahko vrnil staremu Mahnetu!«

»Kakor hočeš!« se je žena zleknila nazaj. Čez tre-nutek je vprašala: »Ali bo zadosti?«

Natihoma je računal:

»Nekaj bi moralo še ostati. A Mahne je lisjak. Pre-varil me bo. Pa čeprav, samo da bo mir,« je poudaril. »Stari skopuh je zmeraj v hiši.«

Šele čez nekaj časa je začel brati pismo; bil je raztresen, da je komaj doumel, da mu bo brat počasi vrnil, kar mu je bil posodil za pot. Nerodno je črkoval, zakaj France ni znal dobro pisati in nekatere črke so si bile tako podobne, da je komaj iz smisla neka-terih besed uganil druge. Skozi črke so venomer po-

gledovali trije široki obrazi, Andrejkov, Grozdnikov in Mahnetov. Ne da bi se zavedal, se je sredi pisma zazrl v Rozalko.

»Kaj si nehal?« se je zbudila Reza.

»Prišlo mi je na misel, komu je Rozalka podobna,« je dejal bolj sebi kot njej.

»Komu neki!« je zagodrnjala bolnica.

»Ali ni Grozdniku?« je nenadoma butnil.

Nekaj časa je bilo strahovito tiho, nato je Reza mirno vprašala:

»Kateremu?«

»Martinu,« je pohitel mož in gledal otroka s široko odprtimi očmi.

»Kako bo neki podobna Martinu, če si ti njen oče,« je čez trenutek razložila Reza.

»Aha!« Čakal je še nečesa.

Potem je brezbrizno nadaljeval z branjem do lepih pozdravov čez hribe in doline. Odložil je pismo in ni rekel niti besedice.

Spomnil se je, da je pozabil zapreti vrata. Šinil je skozi vežo. Bežno je pogledal čez prag, ujel svetlobo dremajočih hiš v polju onstran reke, nato je strahoma zaprl oči. Kot bi bil bolan, je videl, da prihaja po strmini Mahne in tolče s palico po kamenju. Nemiren je zapahnil vrata. To ni bil tisti vsakdanji Mahne, od daleč je videl, da se mu svetijo oči, in slišal njegovo pritajeno momljanje.

»Po kozi še nisem pogledal,« se je pokesal. »Sicer pa naj pride, tista dva dolarja mu bom dal.«

Razveselil se je tako preproste rešitve in previdno hušknil iz veže. Glasno se je pogovarjal s kozo, a kadar se je obrnil, je mislil, da bo zdaj pa zdaj zadel ob Mahneta. Hlev je bil zbit iz starih tramov in desk, koza je bila zadovoljna z njim. Preden je zapahnil vrata, je poslušnil.

»Gotovo se je ustavil za hišo,« je pomislil. Stal je nekaj časa, da bi ga morebiti poklical, potem se je naveličan vrnil v hišo.

Ugasnil je svečo in vzel Rozalko v naročje. Otrok je nekaj časa spraševal o stricu, nato pa zadremal. Položil ga je na peč in legel poleg njega. V mraku so se budile različne podobe, vse so mu bile znane in se jih ni bal. Strmel je v temo in nečesa čakal. Reza je zdaj pa zdaj zajčala in šepetaje vzdihnila zdravarijo. Včasih je molil za njo, navadno je pa mimogrede zadremal, zlasti poleti, ko je zunaj dehtelo po travah, po zemlji, po gozdu in je ves dan delal. Nocoj je pa čakal. Nekje v lesu je trkal kukec. Zunaj je včasih pljusnil veter in zašumelo drevje. V hlevu se je včasih premaknila koza. To je bilo sicer vsako noč, nocoj je pa sumil za vsem še nekaj drugega. Iskal je v tesnih okencih, kdaj bo pogledal skozi tuj obraz. Postajal je skoraj nestrpen. Kadar je zmučen za trenutek zatisnil oči, se je stresel. Ali ni prav

sedajle prišel nekdo po poti? Dobro je bil razločil težek korak na kamenju. Dvakrat je celó vzdignil glavo, češ da je nekdo udaril po durih, in je že hotel poklicati Rezo. Docela se je vzdramil in spoznal, kako neugnano šumi zunaj veter in poje v vejah. Počasi je spet legel in tehtal, kako je prav za prav tisto z Grozdnikom. Preden je dodobra omagal, je sklenil, da bo navsezgodaj krenil k Mahnetu, da ne bo starec sitnaril zaradi tistih kovačev.

Zjutraj je potolažen vstal. V prvih trenutkih se ni ovedel vsega. Svež zrak mu je pregnal zadnje negotovosti. Pustil je ženo in otroka, naj spita, si vrgel v obraz perišče vode in ogrnil kamižolo. Stisnil je v pest oba bankovca in se spustil po kamenju. Od trebanjskih hribov je vstajalo sonce in pol sveta pod njim je bilo zagrnenega v meglo. Bledo lice se mu je ogrelo, lahkotno je stopal navzdol. Tam, kjer je snoči srečal Mahneta, se je ustavil. Pozorno je gledal po bregu. Saj je bilo skoraj otročje, da se je zvalil po takem. Seveda, bil je pijan, še vedel ni, kod je hodil.

Vtaknil je roki v žep in žvižgaje krenil proti Podgorju. Počasi se bo to težko življenje uredilo, zdaj na pomlad bo spet dovolj dela in dovolj sonca. Mogoče bo letos Rezi kaj odleglo in bo celó vstala. Ta dva bankovca bosta kot nalašč za Mahneta. Kar bo poslal France drugič, bo za Boštjančka. Rešil se bo teh malih dolgov in tudi kaka zdravila bo kupil.

Presenetil ga je mir pred košato Mahnetovo domačijo. Na dvorišču je požvižgal psu in ga potem pahnil od sebe, ko se mu je zaletel v naročje. Stopil je v vežo. Pred njim je zrasel mladi gospodar s široko odprtimi očmi in čudno zardelim obrazom.

»Denar sem prinesel za očeta.«

Mladi je pokazal v odprto sobo na desno in se naslonil na zid.

Tomažek se je sklonil naprej in se začudil, da ga ni prevzela slabost. V nizki, temno zagrneni sobi so gorele sveče in med njimi je ležal star človek. Mahajec si je pomel oči in njegov obraz je izražal pol strah, pol začudenje. Ta stari človek je bil Mahne in se je še zdaj nekako smehljaj, kakor bi se hotel norčevati z lučjo okoli sebe, s cvetjem, ki sta ga razvrščali dve ženski, in sploh z vsemi ljudmi.

»Snoči jih je našel Andrejko,« je kot od nekje daleč pripovedoval sin z ubitim glasom. »Pali so in potem je bilo konec. Zdravnik je rekel, da jih je božje.«

»Zdravnik...« je požrl besedo Tomažek.

»Ponoči je bil tu. Ko je zvonilo jutro, so umrli. Spregovorili pa niso nič več.«

Tomažek se je začudil, da ni nikogar, ki bi stopil k njemu in ga pogledal globoko v oči. Ozrl se je po veži, če gresta od kod Grozdnik in Andrejko. Skozi vrata je sijalo sonce in po razdrapani poti skozi vas je nekdo kričal nad volmi. Pri sosedu so vreščali

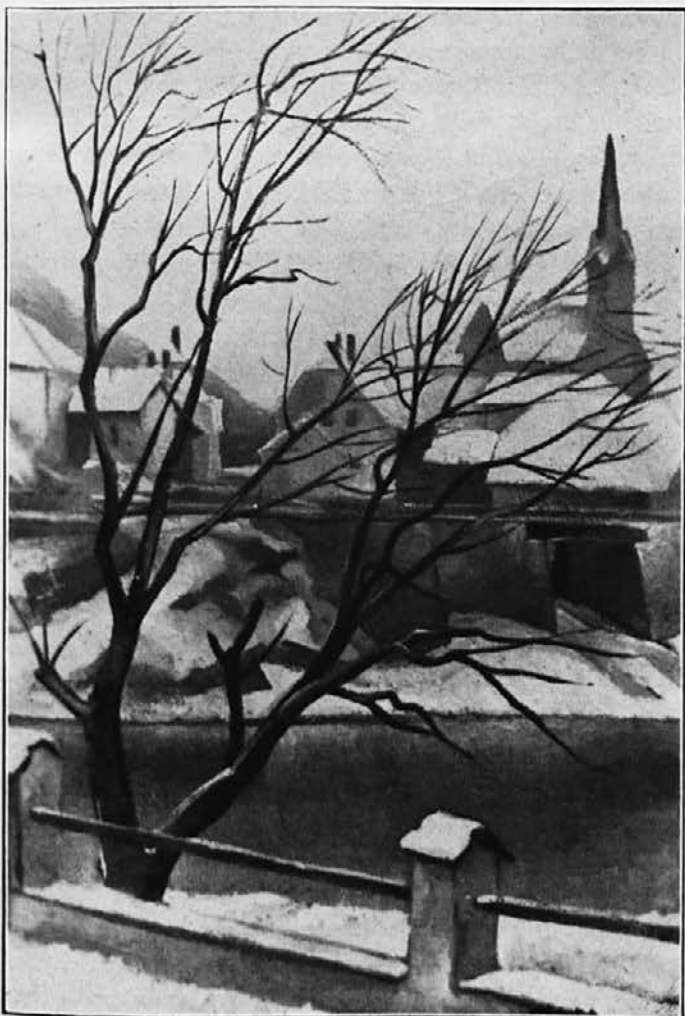
otroci. Počasi se je olajšano zravnal in občutil, da drži v roki denar.

»Dolžan sem bil,« je hropel.

»Daš lahko meni,« je menil oni malomarno.

Mahajec mu je stisnil denar v roko in stopil k mrliču. S trepetajočo roko je pokropil mrtvega in zamrmral nekaj molitvi podobnega. Nato je odšel. Skozi vas je skoraj bežal. Šele zunaj v bregu si je nekoliko oddahnil. Bilo je pomladno jutro in pri fari je klenkalo sedmo uro. Za zadnjimi hišami so snažili v travnikih. Razložil je rdeče rute in počasne kretnje moških rok. Mladi Ogradar s spodnjega konca je vozil gnoj na njive pod breg. Tomažek je skušal pozabiti vse skupaj. Raztreseno je lovil vase podobe delovnega jutra, skušal je premišljevati o Brentački in o njeni kapelici svetega Antona, o zemlji, o zdravju in o Rozalki. Ves čas ga je motila drugačna podoba: stari Mahnè je stal sredi ozke steze, tolkel enakomerno s palico po kamenju in uporno, grozeče strmел vanj...

Preplašen se je pokrižal; ko je šel navkreber, je bil šibek in utrujen, da bi sédel ob pot in se spovedal vsakomur, ki bi prišel mimo...

Fran Stiplovšek: Zimska krajina.

SLOVAŠKA POTA

VIKTOR SMOLEJ

II. OD DEVINA DO NITRE

Devin

Pomladno sonce je s svojo prvo močjo privabilo iz zemlje življenje, da je zazelenelo drevje in polje. V dolinicah za Bratislavo in v vsej okolici, posebno onstran reke v petržalskih nasadih, se je razbohotilo grmovje in cvetje. Ob reki se je zgostila mreža vej, ki so se sklanjale nad bregove in obroblyale donavski tok. Po reki nizzdol so včasih šinili redki čolnički preranih izletnikov in kopalcev, toda maj je bil še preveč tvegan za kopanje, da bi zvalil v valove številnejše meščane. Bil je šele čas izletov. Zimsko pristanišče za bratislavskim mostom je oživel, ladje so pogosteje prihajale in odhajale po toku navzgor in navzdol.

V takem času je izlet na Devin najlepši. Ladja je sprejela izletnike in jih rahlo zibaje odpeljala po toku navzgor. Nabrežje je polagoma zaostajalo, nato se je nad jezerom hiš dvignila stolnica, dokler je ni presegel grad.

Voda Donave je bila umazano rumena, ker so se topili snegovi v daljnih planinah in gorah nekje v gornjem Podonavju, mogoče celo kje daleč v Črnem lesu, kjer velika reka Srednje Evrope začinja svojo pot proti Črnemu morju, združujoč na poti dežele in mesta in sprejemajoč reke in potoke, prijateljska vez ali sovražna meja med narodi in državami. Voda je bila prijetno mehka. Kakor da se vgreza v razredčeno sipo, se je potapljala ladja v valove in jih metala s kljunom na dve strani, da smo gledali, kako so čez nekaj časa pljusknili ob kamnitne bregove. Trikotna ploskev razgibane vode z vrhom ob krnu se je z ladjo pomikala po reki navzgor. Parnik je lahko drhtel v sunkih svojih strojev. Bil je le majhen izletniški parnik, ki ni imel niti zakritega potniškega prostora, tako da smo posedali kar na prostem krovu po svetlih klopeh.

Veter je dihal v nas razigranost spomladanskega dne in mladosti. Z očmi smo sledili letu galebov in golobov v zraku, spreminjavemu obrežju, ki se je včasih razmaknilo in nenadoma za kakim gozdičem na rtu razkrilo skrite drage in zatoke pol živih prekopov in tokov stare Donave, včasih pa se je zožilo, da smo razločno videli, kako se v penah ubijajo valovi ob bregu, kamor jih je vrgel sunek ladje. Griči nad obrežjem so sijali v medlem sijaju rosnega pomladanskega dne in ozračje je blestelo v rahli meglici še neizčiščenega, vlažnega zraka. In sama od sebe je zapela tudi pesem, ki je govorila o skritih zatokih, o goseh in račkah, o ljubezni ob tej vodi:

»Pri Prešporoku, na Donavi
goske se pero.
Vzemi, Jano, karabinko,
ustreli si eno.«

»Teh gosi ne bom postreljal,
te gosi poznam.
To so goske moje Zuzke,
h kateri hodim v vas,
h kateri hodim v vas.«

Nenadoma je začela vstajati nad vodo prav v smeri naše poti prepadna skala. Najprej je bila kot siv grič, nato pa se je vzpela naravnost pod nebo in na vrhu se je izrisala ruševina in razvalina, končno se je ostro začrtala na dno daljnega, modrega obzorja. Kot da se je nekje utrgala in izgubljena zablodila v zeleno in ploskovito ravnino, ali kakor da se je dvignila iz tal, iz popolne ravnine, ki je ne motijo niti krtinasti griči, porasli z grmovjem in drevjem, je osamelo zastrmela nad blestečim veletokom skalnata gora. Čim bolj smo se bližali, tem strmejšje so bile skale. Končno je stala pred nami gola stena, pečina, kakor da vstaja neposredno v zrak iz vodne gladine. Na levo so se odpirala vrata v nemško Podonavje, tu pa je stala skala, braneč vhod v panonsko ravnino, ravnino Slovakov severno od Donave, madžarsko panonsko planjavo južno od veletoka, na zapadu segajoč do Blatenskega jezera in Mure, na jugu doli do Drave in Save in Železnih vrat.

Ladja je pristala ob preprostem mostiču, kakor da je le brod. Od tu smo se v vinkalich dvignili navzgor mimo sten, ki so ostajale na levi, in skozi zaraščene podrtije velikih obzidij proti vrhu griča. Med gozdiči pod nami na slovaški strani so se zasvetile hišice in vasice. Po griču so se vrstili venci podrtih utrd in komaj še zaznavnih stavb. Na vrhu se je tik nad prepadnimi stenami šopirila razvalina, ki se je deloma morala umakniti ravni, tlakovani, ograjeni ploščadi, nudeč najveličastnejši razgled na podonavsko nižino. Pod ploščadjo so viseli po pečinah in po nepristopnih čerih sredi sten nekdanji obrambni stolpi, opazovališča in obzidna vrata. Ves grič se je izgubljal v mnogostevilnih venci vedno ožjih, koncentričnih obzidij in vključeval vrsto stavb in gradičev in stolpov in utrd. Šele skozi premnoga obzidja se je mogel osvojevalec pretolči do središčnega poslopja, kjer si je končno mogel vendarle že razbiti glavo ob debelih zidovih kraljevskega gradišča.

Prelep pogled se je razgrnil pred našimi očmi. Vse je sijalo v pomladni soparici in slepečem mladem soncu. Pod nami je pritekala v Donavo Morava, za njo pa so se zlivale zelene livade in travniki, nizki griči in zeleneče žito. Tja proti Dunaju in še bolj proti Moravski in Češki je valovila zemlja in se izgubljala v meglenosti obzorja. Tja na vzhod je kakor v nič

odtekala Donava, prepletajoč temneče se gaje in osončene griče.

Od daljnega sveta povsem odmaknjen je sameval grad na strmi višini in sanjal v svojo preteklost. Od podrtij in stolpov in bolestne višine nad tokovi Donave se mi je misel zazibala v minula stoletja. Ustavila se je ob staroslovanskih grobiščih, ob Samovi slavi, ob Rastislavovi in Svetopolkovi samostojnosti, ob Cirilu-Konstantinu in Metodiju, blagovestnikih iz Soluna, ki sta ta tla posvetila s svojimi stopinjami, ob vihrah, ki so pod te pečine zanesle aziatske konjenike, da so uničili ta stari grad. Tisoč let in še več je pokopanih v teh razvalinah, tisoč let in še več se te skalne pečine ogledujejo v donavskih in moravskih vodah.

Nad skalnatim gričem se pode sedaj nagli, nabrekli pomladni oblaki in čez grič in sovoden in razvaline padajo pa spet odletajo temne sence. Oko blodi in blodi, opajajoč se v globinah razgleda in pomladne žarkosti ravninskega sonca. Čez ploščad vleče veter, kakor da prinaša dih izpred tisoč let. In Devin se mi zazdi kakor stisnjena, grčava skalnata pest, simbol neomajnosti, zrasel iz slovaške zemlje.

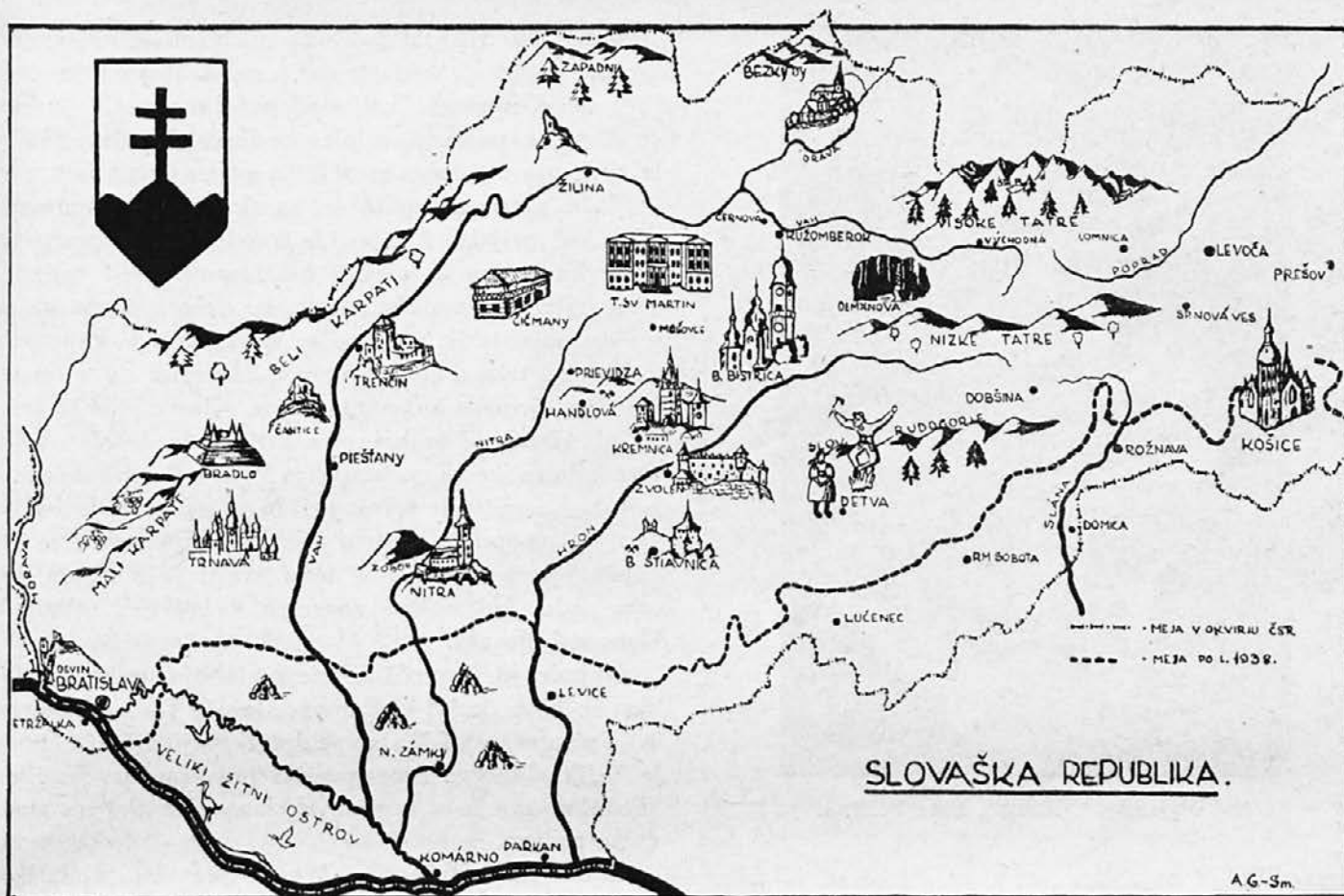
To je bilo pred tremi leti...

Letošnje počitnice nisem šel več na Devin. Prav tu je meja nemškega rajha preskočila Moravo in si vzela to skalo. Devin je edini košček zemlje na slovaškem bregu reke Morave, ki je vključen na drugi breg. Novi lastniki so v pobočje devinskega griča na oni strani, od koder je mogoč pristop, zgradili naravni amfiteater za zborovanja pod prostim nebom.

Ali nista tu nekoč že Metodij in Konstantin sledila stopinje tujea Vihinga?!

Velika Morava

Že stoletja se zbirajo slovanske množice na Moravi v Velegradu, kjer po pobožnem izročilu leži pokopan sv. Metodij. Po vseh poteh, ki vodijo po Aškerčevih besedah na »Velegrad tam slavni na Moravi«, se ob praznikih zvrščajo v procesije pisane množice, da za banderi in s pesmijo na ustih poromajo do svetega kraja. Nekateri dokazujejo, da je res Velegrad bil cerkveno središče delovanja sv. bratov Cirila in Metodija, ker da je bil tudi središče velikomoravske države. Verjetno pa bo treba ta kraj iskati drugje, najbrž na Devinu, ki je bil najtrdnjši in najmogočnejši grad in kot tak najpogostejše bivališče velikomoravskih vladarjev. Na Devinu sta bržkone stolovala tudi Ciril in Metodij. Drugi zgodovinarji postavljajo državno središče Velike Morave, v kateri sta delovala brata Solunčana, daleč daleč na vzhod, na Višegrad, grad na desnem bregu Donave nasproti madžarskemu mestu Vacovu. Madžarski jezik je krajevni naziv tega gradu ohranil do danes nespremenjen in še zdaj grad imenuje Višegrad, dasi leži v popolnoma madžarskem

jezikovnem ozemlju. Pa saj so slovanska imena tudi Pešt, Budin, Tetin, Ostrigom itd. Na tem Višegradu je slovansko bogoslužje spoznaval sv. Prokop, češki opat iz Sazave, ki je oznanjal krščanstvo tudi Madžarom.

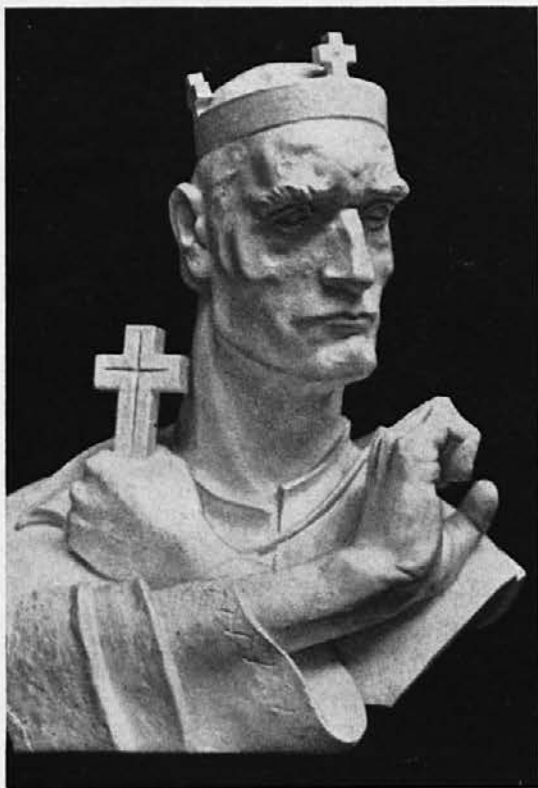
Prav za prav bi se z današnjim izrazom morala Velika Morava tudi v zgodovinah imenovati Velika Slovaška; kajti Velika Morava je bila slovaška državna tvorba. Središče države je predstavljala zahodna Slovaška, prestolni grad je po vsej verjetnosti bil Devin. V splošnem pri nas prevladuje mišljenje, da je bila to češko-moravska tvorba, v resnici pa je bila v svojem jedru čisto slovaška. Obsegala je porečje reke Morave, in sicer njen desni in levi breg, a poleg današnjega slovanskega ozemlja je vključevala tudi ozemlje zahodno od njenega spodnjega toka, to je današnjo severno polovico Dolnje Avstrije do reke Chume (Chambe) na zahodu pa med Dyjo in Donavo. O tem pričajo zapiski o pohodih moravskih in frankovskih vojsk in krajevna imena. Tudi desni breg reke Morave — Slovaška je na levem — je do danes ohranil slovaški značaj, dasi se v splošnem pri nas misli, da se vse moravsko ozemlje narodno in jezikovno vključuje v češko narodno celoto. Prebivalci južne Moravske od Břeclava do Velegrada se še dandanes imenujejo Slovaki, svojo krajino pa nazivajo Moravské Slovačko. Od Břeclava do Hodonina, rojstnega

kraja T. G. Masaryka, pa celo kljub stoletnim češkim šolam in kljub pripadnosti k nekdanji avstrijski polovici Avstro-Ogrske govorijo narečje, ki ga znanstveniki in ljudje sami štejejo za slovaško. Lepoto in zlasti narodopisno barvitost slovaške Moravske je razglasil po svetu rod slavnih slikarjev Uprka.

V velikanski panonski ravnini, toneči v travah, močvirjih, puščah, žitu in ljudstvih, so se prelivali po naselitvi slovanski rodovi: slovenski od zahoda in jugozahoda, srbski, bolgarski in hrvaški od juga, slovaški od severa. V panonskih planjavah so se rodovi mešali in se prelivali drug v drugega, se oddaljevali in spet zblíževali. V tem brezmejnem prostoru so se stikali nekoč Slovenci in Slovaki. Bil je to čas, ko so Slovaki dali Slovencem celó kneza in vladarja za zadnjo samostojno slovensko kneževino. Počasi so se začele ustvarjati med njimi jezikovne razlike. Izvedla se je med mnogoštevilnimi slovanskimi rodovi politična in narodnostna ločitev, ki je vodila do samostojnih državnih tvorb.

Prvič je Devin postal državno središče morda že za kralja Sama, frankovskega trgovca, ki je v prvi polovici sedmega stoletja zedinil proti Avarom v zvezni državi slovanske rodove češke, slovaške in slovenske.

A kakor Slovenci so tudi Slovaki prestopili prag evropske zgodovine prav za prav šele s pokristjanje-

Lad. Majerský: Nitranski knez Pribina.

njem. Bilo je to v devetem veku. Slovaška je tedaj začela živeti samostojno narodno in kulturno življenje.

Knez Pribina, takrat še razmeroma mlad človek, je v porečju reke Nitre in Hrona, s središčem na gradu Nitri, postavil temelj novi slovanski, in to slovaški državi. Knjiga »O pokristjanjenju Bavarcev in Karantancev« pravi, da je knezu Pribini salzburški »škof Adalram onstran Donave na njegovem posestvu, imenovanem Nitra, posvetil cerkev.« Bilo je to okoli leta 850 ali 853. Pribina sam je bil v tem času še pogan, toda s tem, da je na svojem gradu postavil krščansko cerkev, je postal prvi pokristjanjevalec na ozemlju Slovakov in Čehov. Da je postavil na svoji zemlji cerkev, čeprav je bil še pogan, na to so pri njem verjetno vplivali tujci, ki so se naselili v območju njegovega gradu. Po vsem sodeč so bili to nemški naselniki, trgovci, ki jim je mladi slovaški knez postavil nekakšno molilnico, morda leseno, morda celo zidano. Kaj velikega torej cerkev sama na sebi ni predstavljala. Važna pa je bila zato, ker je pomenila prehod slovaškega naroda v območje zahodnoevropske krščanske kulture; toda kakor sto let prej pri Slovencih, je tudi pri Slovakih ta prehod h krščanstvu pomenil obenem prehod v politično vplivno območje zahodnega soseda Nemca. Nemci so pokristjanjevali z mečem in s silo. Usoda, ki je zadela polabske in pomorjanske Slovane od nemških pokristjanjevalcev, bi zadela brez dvoma tudi Slovence, Slovake in Čehe. S tem da so sprejeli krščanstvo iz nemških rok, so morali priznati

obenem tudi njihovo politično nadvlado. Pribina je krepko podpiral tuje gospostvo med Slovaki in pozneje med Slovenci. Tudi svojemu sinu Koclju je dal nemško ime, pomanjševalnico po Kadolahu, da pokaže tujcu svojo zvestobo in nemško usmerjenost.

Toda njegova cepika se na slovaškem narodnem telesu ni prijela. Pribina je kmalu moral zapustiti svojo kneževino in zbežati čez Donavo pred velikomoravskim knezom Mojmirom. Po dolgem tavanju se je končno ustavil kot nemški mejni grof v Panoniji ter postal tako knez Slovincem, katerim po svojem delu bolj pripada kakor Slovakom. Njegova kneževina je bila današnja prekmurska krajina in dežela okoli Blatenskega jezera na sedanjem Madžarskem. Šele njegov sin Kocelj se je preusmeril in v Panonski Sloveniji prenehal podpirati in širiti germanizacijo, kakor je to delal njegov oče, tujcem tako zvesti Pribina, da je celó padel kot njihov zaveznik v bojih z rodnimi Moravani-Slovaki.

Mojmir, ki je sredi devetega stoletja pregnal Pribino iz Nitre, je bil vladar nastajajoče Velike Morave in je nitransko kneževino pridružil svoji državi. S tem je Velika Morava zares postala prav za prav Velika Slovaška; saj je v svojem okviru objemala vse slovaške rodove.

Pokristjanjevanje Slovakov se je mirno nadaljevalo, slovaška plemena se krščanstvu niso upirala. A bistven preobrat v tej mladi krščanski državi je prinesel Mojmirov naslednik Rastislav blagega spomina, veliki pokrovitelj svetih bratov Konstantina-Cirila in Metodija. Mojmira so vrgli s prestola Nemci, ko se jim je zdel premočan, in postavili za vladarja Rastislava. Toda kakor hitro je Rastislav prišel na vlado, je že gledal, kako bi se rešil prijaznih tujcev. Zasnoval je načrt, vreden najbolj veleumnega vladarja, da iz slovanskih narodov nad Donavo ustvari narodno, versko in politično enoto, celoto, ki bo stala kot posredovalka med bizantinskim vzhodom in nemškim zapadom ter izravnava, bogateč se od obeh strani, vedno bolj se zapletajoča nasprotstva evropskega sveta. Kakor po mostu bi se tu obiskovali zahodna in vzhodna kultura in duh obeh kultur. Oblika z zahoda in vsebina z vzhoda bi se naravno oplajali in se brez ostrin na slovanskem ozemlju spajali v skladno enoto.

Tedaj je, kakor pravijo staroslovenske legende, Bog obudil učitelja tudi v našem slovensko-slovanskem rodu, učitelja, ki naj razsvetli naš um, omračen po slabostih, še bolj pa po hudičevi zvijači, razsvetli tiste, ki niso hoteli hoditi v luči božjih zapovedi. Rastislav, moravski knez, je slišal, kaj sta velikega storila solunska brata Konstantin in Metodij v deželi Hazarov za Črnim morjem, kamor sta šla širiti evangelij. Knez je bil v skrbeh tudi za svoje ljudstvo. Posvetoval se je po božjem navdihu s svojimi knezi in Moravani. In

zgodilo se je tiste dni, da sta Rastislav, knez slovenski, in Svetopolk poslala poslanca k cesarju Mihaelu v Carigrad, rekoč: »Naše ljudstvo se je sicer odreklo malikovanju in se drži krščanske vere. A k nam so prišli mnogi učitelji iz Lahov, Grkov in Nemcev ter so nas različno učili. In mi Slovenci smo preprosti ljudje in nimamo nikogar, ki bi nas poučil v resnici, ki bi nam v našem jeziku krščansko vero razložil. Če bi imeli takega učitelja, ki bi nas tudi branja naučil in popolne vere, potem bi tudi druge krščanske dežele to videle in nas posnemale. Pošlji nam torej, gospod, takega učitelja.« »Čuješ, filozof?« je rekel cesar Mihael. »Razen tebe nihče kaj takega ne more storiti. In še Metodija, brata svojega, vzemi na pot.« In cesar Mihael je oba poslal v deželo Slovenov z darovi in s knjigami v slovenskem jeziku. Rastislav ju je sprejel z vso častjo in bral pismo, ki mu ga je pisal carigrajski cesar: »Sprejmi dar, brata učitelja, in si z njima vneta prizadevaj, da utrdiš krščanski zakon in z vsem srcem iščeš Boga. Ne zavrzi zveličanja, ampak vse spodbujaj, da brez obotavljanja krenejo na pravo pot...« In tudi ljudstvo je bilo veselo njunega nauka, kajti filozof Konstantin-Ciril je prevedel svete knjige v njihov jezik in jim bral prve besede iz blagovesti: »V začetku je bila Beseda in Beseda je bila pri Bogu in Bog je bila Beseda.« Brata sta sejala seme v barbarske duše slovanskih rodov ob Donavi, ob Moravi in njenih pritokih, ob Blatenskem jezeru, ob Muri in Rabi, ob Hronu in Nitri.

Toda Nitra ju ni sprejela.

V Nitri je vladal Rastislavu podrejeni nečak Svetopolk. V nasprotju s porečjem Morave je Slovaška mnogoličnejša, zemljepisno mnogo bolj razčlenjena in torej neenotna. Zato je bila v neki meri že tedaj ločena od ostalih dežel Rastislavove države in Svetopolk je samostojno upravljal nitransko kneževino. V svoji prestolnici je brez dvoma še našel tiste tujce, ki so pred kakimi tridesetimi leti pod Pribinom postavili cerkev — ne v znamenje nove vere, ampak v znamenje tuje politične oblasti. Tem ljudem se je pridružil tudi on. Nekaj časa je sodeloval s svojim stricem Rastislavom in s sinom nekdanjega nitranskega kneza Pribine, s Kocljem, knezom ob Blatenskem jezeru. Vsi trije knezi so se združili v slovansko trozvezo in papež Hadrian je pisal pismo: »Hadrian, škof in služabnik božji, Rastislavu, Svetopolku in Koclju.« Toda trozveza se je kmalu razdrla. Svetopolk se je odločil za osebno politiko, naslonjeno na nemški zapad in proti svojemu

Ivan Frankò: Po nevihti.

stricu. Nitra je nastopila proti Rastislavu in enotnosti Velike Moravske. Svetopolk je hotel postati vladar celotne države, ne samo enega njenega dela, male kneževine. Zahodni sosedi so Svetopolka nagovorili, da je strica izdal in sam sedel na velikomoravski prestol. Izdal je Rastislava Nemcem in postal sam edini vladar celotne Velike Morave. Pa kaj! Kakor hitro je vzel v roke vladno celotne države, se je skušal otresti prijateljstva svojih pokroviteljev. In ni trajalo dolgo, da so ga Nemci ujeli in vrgli v ječo, v nekatere gradove na Veliki Moravi pa postavili nemške mejne grofe. Toda Svetopolk je bil drugačnega kova kakor čisti Rastislav, ki so ga bili Nemci oslepili in za vedno zaprli v ječo. Svetopolk se je Nemcem podal in nato na čelu nemške vojske prišel pod Devin, kjer je oblegal novo izvoljenega velikomoravskega vladarja Slavomira. Odsel se je s Slavomirom pogajal na devinski grad za predajo, toda tu se je s Slavomirom samo zvezal ter na čelu slovaške vojske udaril iz gradu na nemško vojsko in jo pobil. Tako je znova zasedel velikomoravski prestol. Vse njegovo življenje je bilo polno bojev in brezobzirnega pehanja za silo in močjo. Le kadar se je čutil slabega, je kazal Nemcem lepo lice, sicer pa je bil in ostal najbojevitejši, najbolj divji in najbrezobzirnejši kralj Velike Morave. Osvojil je Češko in potisnil mejo prav do Lužiških Srbov, osvojil Vislansko kneževino na Poljskem ter podvrigel panonsko Zdonavje. Kot izdajalec Rastislava, ki je poklical na Moravsko solunska brata, seveda ni bil naklonjen delu za slovansko cerkev. Bil je v vsem pogan, brezobziren in krvav bojevnik, ki kljub krstu ni poznal nobenega krščanskega čustva. Le zadnja leta svojega življenja, pravi legenda, je preživel v zoborskem samostanu v gori nad Nitro. Nekoč je izginil. V gozdu je slekel svojo

kraljevsko obleko, ubil konja in ga zakopal; zagrebel je tudi svoje orožje, od katerega se je najteže ločil. Nato se je kot neznan popotnik predstavil v samostanu na Zoboru. Tu je ostal neznan do svoje smrti ter se pokoril za nasilstva, verolomstva, preganjanja, kri, hinavstvo, zvijače in poboje. Šele ob smrti je razkril, kdo je.

Devin in Velegrad sta lahko simbola samostojnega staroslovenskega kulturnega življenja, Nitra to ne more biti. Bila je zvesta svoji protislovanski usmerjenosti. Tu je stoloval Pribina, tu je vladal Svetopolk. Tu je imel sedež svoje škofije Švab Vihing, ki se ni strašil potvarjati tudi papeška pisma, da je mogel spodkopavati Metodija in njegovo delo. Po Metodijevi smrti pa je največ storil, da Metodijevega nadškofovskega sedeža ni zasedel domačin, Slovak Gorazd, ampak da je Svetopolk vse učence solunskih bratov pogнал čez meje svoje države. Nitra sama tega gotovo ni podpirala po svojih slovanskih prebivalcih, ampak po tujcih in priseljenih.

Plodno seme mlade, globoke slovanske kulture je Velika Morava ali Slovaška vrgla na slovanski jug in vzhod. Iz semena je dvoje, troje stoletij klilo močno kulturno in versko življenje. Sama Slovaška pa je utihnila pod kopiti azijskih konjenikov. Seme sv. Cirila in Metodija je v rodni zemlji umrlo.

*Vera Effigies potentissimi Slavorum
Regis Svatoplugi
Ex antiquissimo cupro desumpta.*

Weinmann: Knez Svetopolk.

GOSPOSKI HLAPEC

IVAN ZOREC

NADALJNI SPOMINI KOTARJEVEGA NANETA

5. Z doma

Med orožno vajo sem ves čas mislil na službo in se bal, ali me še čaka. Doma me je zdaj prav pomirilo, ker mi železniško ravnateljstvo iz Trsta ni poslalo nobenega pisanja več. Dokler se nisem preoblekel, sem bil še nekoliko odrezav ali kakšen; ko pa sem se olevil in lepo pocivilil, sem postal spet samosvoj.

Ampak zdaj je bilo zares. Velik kovčeg, pripravljen še pred orožno vajo, je opominjal, da se mi mudi. O, vedel sem to, vendar mi je bilo hudo hudo, iti za vselej z doma. Tudi mati, sestra in brat so poniglavili in me otožno gledali.

To me je skoraj zmoglo, da bi bil najrajši zatulil; pa sem se umaknil na breg za hišo in se zagledal v vzhodno stran.

V sinji sopari poletnega dne je iz Temeniške doline bõl proti nebu rdeči prst cerkvice svetega Mihaela, pod njim sem slutil rodno vas Mali Gaber. Velika ljubezen, ki mi je v čistem srcu na veliko gorela do domačih krajev, me je ukrivila skoraj do tal in me stisnila za sree, da so se mi udrle vroče solze. Spomin mi je pokazal podobo, kako me je skrbna, dobra mati vodila v mestne šole in koliko trpljenja in ponižanja mi je bilo prebiti, da se mi zdaj odpira pot do tenke rezine ubogega kruhka...

Kakor morda še nikoli, me je prav zdaj uščenil dvom, ali ne bi bilo bolje, če bi bil ostal lepo doma in se izučil za mizarja, kar me je včasih posebno veselilo. Res je, knjig, ki sem bil nanje ves mrtev, ne bi bil spoznal toliko, neznano pa bi mi bilo ostalo tudi marsikaj drugega, kar mi je po tuji učenosti že tolikokrat vznemirjalo duhá in sree...

Tudi jaz sem se, kakor vsak mlad človek, hitro otresel sanjave otožnosti. Pogrelo me je veliko veselje do lastnega gnezda, ki mi je za trenutek trenilo pred očmi. Brž sem si obrisal oči in se po bregu spustil v hišo. Da ne bi bil storil tega! Na skrivaj so me namreč opazovali in videli, kam gledam in kako me otožnost krivi. Dobre oči so imeli vsi, nekako brljav sem bil le jaz, tako pa vendar še ne, da ne bi bil na prvi tren uganil njihovih utajenih in obrisanih solzá. Zbolo me je, proč sem pogledal in se kar tako dotaknil kovčega.

»Nič ne skrbi,« je mati hripavo dejala, »vse je pripravljeno.«

Pa komaj je to izrekla, je že tenko zaihtela, sestra in brat sta po svoje pritegnila, za njima pa sem še jaz kakor orglar pritisnil prav grmeč pedal. In starega vójaka — to povem čistim mladim ljudem, ki v svoji

sprijenosti pljujejo na vse sveto, rodno zemljo in materin jezik, in ki svojim ubogim staršem prizadevajo le žalost in sramoto — starega vojaka res ni bilo čisto nič sram tistih solzá za domom in milimi domačimi kraji...

Noč je nam menda vsem vkup minila brez pravega in mirnega spanja.

Drugo jutro sem vstal prav zavred in se molče pripravil za pot s prvim vlakom, domači so se na skrivaj spogledovali in tiho zdihovali. Tisto uro sem še enkrat začutil, kako sem z vsemi močmi še privezan na domačo kmečko zemljico, obenem pa sem tudi že spoznal, da se mi za vselej spodmikajo ljuba domača tla.

Najbolj sem se bal trenutka, ko vsem in vsemu obrnem hrbet in prestopim domači prag. In ta trenutek je bil zdaj že tu.

Mati se je nekako odločila in počasi stopila predme. Zdela se mi je čisto svoja, le oči so ji bile nekoliko rdeče, sicer pa mirne. Čudil sem se, od kod ji prav zdaj toliko miru in moči.

»Nane,« je čisto trdno začela, »tāk-zdaj pojdeš res? Anti drugače menda res biti ne more: najstarejši si, prvi si, ki se nam speljuješ iz gnezda. Pa le pojdi, Nane, mi vsi bomo Boga prosili, da bi bil srečen in zdrav in da ne bi nikoli pozabil, kdo in od kod si. Zmerom pa vedi, Nane, da kdor pozabi dom, pozabi tudi Boga, brez Boga pa ni sreče na svetu...«

Glas se ji je nekako utrgal, k očem je urno dvignila predpasnik, pa ga je prav tako naglo spustila in z motnimi očmi obstala na meni.

Njenih pridig sem se zmerom bal, ta pa se mi je zdela prav modra in polna same ljubezni in dobrote: voljno bi jo bil poslušal in poslušal, čeprav so tudi mene hudo zaščemele oči in mi je neka notranja ihta zadrnila grlo.

»Morda boš kdaj kje za prvega,« se je mati že zmogla, »v službi ti bo nemara komu tudi rezati kruh; ne prevzemi se tačas, Nane, trezen bodi in pravičen, še bolj pa dober in usmiljen, da ti bo vest čista in da te kdo klel ne bo. Nikoli pa tudi ne pozabi, da si ob vsej svoji resnični ali pa umišljeni oblastnosti in samovšečnosti samo ponižen suženj tuje postave, le zavezan in privezan — gosposki hlapec!«

Kar sapo mi je jemalo. Od kod materi take čudovite misli? I, saj res! Stičanka je. V Stični so pred leti še bili sodnijski in davčni uradi in notariat. Vso mladost je preživela v okolju velikih in majhnih gosposkih hlapcev. S precejšnim darom opazovanja jih je najbrž tehtala in presojala. In obsojala. Spomnil sem se namreč, kako mi je, še majhnemu, včasih kaj pravila o Stični in kako je vselej z neko nejevoljo omenila, da so vsi tisti gosposki hlapci nekako čez ramo gledali domačine in da so med seboj le kar po tuje govorili. — Zdaj šele sem prav razumel, zakaj mi je prejle

tako zabičevala, naj dóma ne pozabim. Po svoje mi je pač povedala, naj ostanem trden Slovenec.

O, mama, vseh drugih naukov, da; tistega opomina, naj dóma ne pozabim, pa res nisem bil potreben, saj sem bil že tačas z vsemi koreninami svoje velike, idealne ljubezni zasajen v našo domačo, v našo slovensko zemljo. —

Ko mi je vse to kakor blisk trenilo skozi spomin, je mati že segla po kropivničku, pomočila prste in me pokrižala, jih spet pomočila in me pokropila že med glasnim jokom:

»No, Nane, pojdi v imenu božjem in ostani zmerom naš —«

To je bilo prehudo. Zrušil sem se prednjo na kolena in zajokal kakor otroče.

»— naš moraš ostati, Nane. In nikoli ne stori nič takega tam v tujem svetu, da mi v oči ne bi mogel več pogledati.«

Nagnil sem se ji nad roko, drugo mi je položila na glavo, in sem poihteval:

»Mama, odpustite mi žalost in skrbi, ki sem vam jih toliko prizadeval —«

Dalje nisem mogel. Mati je vsa v ihti umaknila roko, da sem vstal in se obrnil še do sestre in brata, ki sta na ves glas jokala:

»Tudi vidva mi ne zamerita, če ni bilo med nami zmerom vse prav; ne pozabita me, kakor tudi jaz vaju ne bom.«

Potlej smo se vsi objokani še spogledali in si naglo segli v roko. Brat je popal veliki kovčeg in ga dal na voziček, ki je že stal pred hišo, po manjšem kovčegu s popotnimi potrebščinami sem segel sam in skočil za bratom, ki je samotež peljal tisti voziček.

Listje na drevju in po grmovju je šušljalo v jutranji sapi, ptiči, že dolgo vsi budni, so peli in frfrali nad menoj, kakor bi me poznali in se poslavljali.

Vselej sem jim vsaj v srcu odpeval, to pot pa sem se še ves solzan oziral le proti hiši, kjer sta na pragu stali mati in sestra in mi mahali z roko.

V vlakom mi je sprevodnik odprl prazen predel drugega razreda in mi strumno salutiral, ko sem mu pokazal vozovnico. Gosposka vožnja mi pa ni šla, kakor sem včasih mislil, prav nič v nos. Srce mi je še drhtelo od slovesa, vse misli so mi uhajale le domov. Naslonil sem se v mehki kot, zamižal in se še enkrat videl med domačimi.

Hudo mi je bilo, to je res; vendar sem bil poti za kruhom nedopovedno vesel.

Francé Košir: Tihožitje.

T A B O R

LJUDSKA IGRA V DVEH DEJANJIH

NARTE VELIKONJA

PETNAJSTI PRIZOR

Prejšnji, Boštjan.

Boštjan: Samo tepsti je ne, samo tepsti je ne.

Jože (pri vhodu): Tebi, kakor vidim, roji po glavi samo to, da bomo topli; rajši pomagaj! (Oba gresta za Baro, ki je vsa zamišljena odšla proti izhodu.)

ŠESTNAJSTI PRIZOR

Prejšnji brez Jožeta in Boštjana.

Pepca: Meni se pa le zdi, da bi bilo zanjo bolje v sobi. Tema je v kleti. In za takega človeka ni tema.

Janez: Bom že koga poslal k njej.

Pepca: Jaz pojdem.

Janez (porogljivo): In vodo bo nosila stara Neža, ki niti sebe ne more, in pri dekletih bo Urša, ki še niti sebe ne zna komandirati. Če se prikaže podgana, ne vedo, kaj bi. Za Baro bo dobra Neža in, če ji ukažeš, bo znala vodo nositi in rane zavezovati tudi Urša. — Ne bo šala, dekle. Človek mora z vsem računati, ko se pripravlja na obrambo!

Pepca: Da, z vsem je treba računati.

France: Pomagati si moraš z zvijačo, če si pre-slaboten. Gledal sem lisico: kakor bi bila zadeta, se je opotekala in padala, kakor bi vedela, da nihče ne bo streljal nanjo, ker bi ji razkuzmal kožuh. Opotekala se je do grmovja, potem pa smuk — in še zalajala je, ko je bila na varnem. Ali nismo lahko tudi mi lisice?

Janez: Prav, o tem bomo govorili, zdaj moram pogledati, če so vsi ljudje na mestu. Rekel sem, da pripravljajo niže na mostovžu hlode in kamenje; ulivali bomo nanje vrelo vodo, če pa bodo še silili, bomo metali nanje gorečo smolo, pri linah so že najboljši

strelci. Zdaj lahko streljajo. — Da bi se bili smeli vaditi, o, je rekel graščak, tega pa ne dovoli, to bi bilo gradovom nevarno. Vendar imam med fanti take, ki bi bili kos našemu graščaku, ki je ustrelil janjčka Urhu pred nogami.

Pepca: Če pa ga je gnal po poti, ki je samo za ljudi!

France: Saj ga je plačal, pokazal je pa le, da zna. Videl sem; tik oči ga je zadel.

Janez: Ta je prav taka kakor tista z Ribničanom, ki mu je graščak ukazal, naj razbije lonce, ko jih je pripeljal. »Kdaj naj jih še pripeljem?« je vprašal, ko je spravil denar.

France (zamahne): Če bi utegnila, bi se še o marsičem pomenila.

Janez: Prav. Ko pogledam, se pogovoriva, katere fante bi še rad. (Sam zase.) Rad bi zavlekel, da ne bi mogel France ven!

SEDEMNAJSTI PRIZOR

Prejšnja, brez Janeza

France: Pepca, ali se ti nič ne bojiš?

Pepca: Če se ti ne, ko greš podirat gozd, se jaz za tem zidovjem še manj. Če se ponesreči, ostane meni tabor, tebi pa nič. Če boš bežal, boš imel vso drhal za seboj, če boš ranjen, te ujamejo.

France: Kaj bi! Če bi tako mislil, še z mezincem ne bi mignil.

Pepca: Za obzidjem je vendar bolj varno.

France: Varno, varno, če bi jih ne bilo kot listja in trave, a jih je, pravi naš ogleduh. Kakor ni bilo kobilic, ki so zatemnile nebo. Tu pomaga samo zvijača. Če se posreči, prav, če se ponesreči, branite se, morda pa se le kaj zgodi, da jih preženete.

Pepca: O, Bog bo že pomagal. Stari župnik samo v oltar upira oči.

France: Ali verjameš, da mi je težko, ko grem od tebe?

Pepca: Vem, vem, a zdaj ni čas... zdaj ne...

France: Ko te gledam...

Pepca (si obriše oči): Ko si se odločil, da greš, pojdi, a nas bo manj.

France: In misli, da je vse zaradi tebe!

Pepca: Samo zaradi mene? Ne, samo zaradi mene ne smeš reči; reci: zaradi nas vseh! Glej, meni se srcé krči, ko gledam te nedolžne otroke, ki še visijo materam na prsih, pa jih bo Turek vihtel ob plotove, in slišim krik mater, ki jih bo trgalo od družine, pa jok deklet... in vidim vse razbite fantke, ki jih bo z bičem gonil lačne in žejne v neznane kraje. Jaz sem to že videla in sam Bog je vrgel tistikrat desko čez ruševino, da me niso videli. Kje bi bila, kje bi zdaj bila?

France: Nápak me razumeš! Če pravim: zaradi tebe, ne mislim, da mi drugi niso pri srcu, a ker je

v božjih rokah, kdaj in kako se vidiva, moram povedati tudi to. Misli name, ko boš mislila na fante, ki so v gozdu. Saj ni greh, če pravim: zaradi tebe; nekoga mora vendar človek imeti, ko gre za življenje in smrt.

Pepca: Mislila bom... mislila bom in molila in...

OSEMNAJSTI PRIZOR

Prejšnja, Janez.

Janez (*pride*): Vse v redu. Fantje so že na svojih mestih. Jože že meri pri lini. Med drevjem se rdeči in nekaj giblje. Dozdeva se mi, da bodo prišli po drugi poti, kakor ste našagali drevje. Tu se vidi: vsak po svoji pameti, nič ni skupnega, Turek pa pod eno roko in besedo. Kakor bi bilo prekletstvo nad nami: eden je bolj pameten od drugega, vsak bi rad samo ukazoval, če ne na zelniku, pa vsaj v hlevu. Samo na Jožeta se lahko zanesem.

France: Jože? Ali ne pojde Jože z nami?

DEVETNAJSTI PRIZOR

Prejšnji, Urh.

Urh: Ne pojde! Vzemita Boštjana! Da ne bo zmerom za svojim fantkom. (*Oponaša.*) »Pazi, da se ne prehladiš. Ali ti je bilo v stolp zelo strmó? Slabe lojtre! — Zakaj ne popravite lojter? Na tej strani ne bom, mi sije sonce v obraz.« — »Zakaj si nisi prinesel postelje,« sem mu dejal, »ker pri nas bomo spali, boš videl, da bomo spali!«

Janez: Boštjan ne sme z vami! Skoraj sem ga spregledal.

France: Saj ga tudi maram ne. Ves pogum bi nam izpil iz src. Njega bi morali zapreti v klet — ne pa Bare!

Janez: Tu ukazujem jaz!

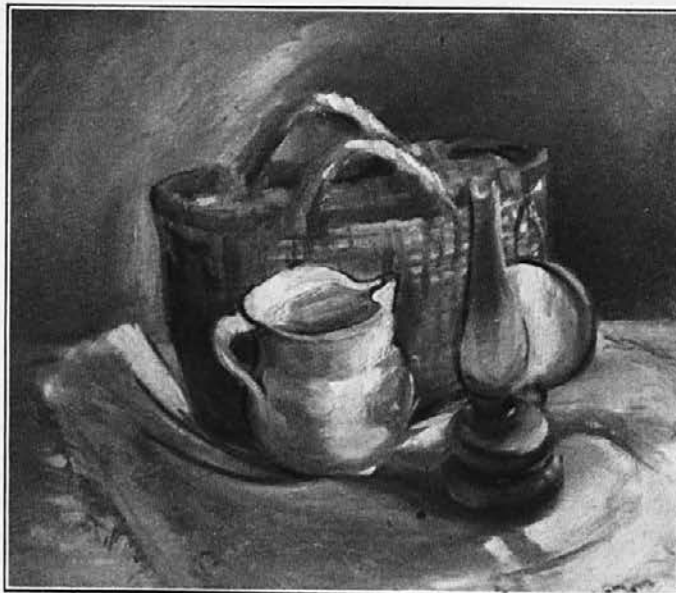
France: Jaz ti ne maram ukazovati, svetovati pa moram, če vidim, kaj je prav. Kadar bo Turek pred zidovjem, ne bomo utegnili misliti. Sem ter tja že, a to je premalo, prej moraš imeti načrt.

Janez: Kakšen načrt? (*Vidi se, da hoče samo zavleči.*) Braniti se moraš. Razdeliti moraš, da ti ženske delajo to, moški ono, dečki pa v turnu.

Pepca: Deklice cefrajo cunje, ženske nosijo vodo v kotle in vijejo povesima, dekleta pa jih namakajo v smolo.

Urh: Možje brusijo nože, sekire in krampe, čistijo puške, bašejo, spravljaajo smodnik na suho, valijo na zid kamenje, ki se mora sprožiti, če ga Turek samo malo dregne. Ali misliš, da ne bodo hoteli čez zid?

Janez: Ne veš, kako se hoče vsak zaposliti. »Da bi bil Turek že tu!« pravijo. Ljudem moraš dati dela, moj dragi France, da niti ne vedo, kdaj je nevarnost blizu. Tudi zato mi tvoja stvar ni po volji. Fantje bi morali čakati in čakati, mirno ležati v grmovju in prežati: če jih to ne zmrvi, da zbežé, potem res ne

Bara Remčeva: Tihožitje.

vem, kaj bi jih. Ljudem moraš dati dela, moraš skrbeti za njihovo dobro voljo, da pozabijo, kaj jih čaka. Tomažku sem naročil, naj nosi vodo v klobuku; vse se mu smeje, ko drži klobuk, da vlivajo vanj. Klobuk pa ima luknjico, da mu voda izcurlja, preden jo prinese do svojega kotla; a kotel mora napolniti, zato maši klobuk z metliko, v kotu pa je našel vegast črep.

France: To je pametno. Vidiš, to si prav ukazal.

Pepca: Pa praviš, da nisi lisjak!

Janez: Kaj pomaga, ko pa nas je premalo, in zdaj hoče še France ven. Pridrži ga!

Pepca: Naj poizkusi! Morda se mu pa le posreči. Že misel, da čaka Turka zaseda, bo našim ljudem dajala korajžo.

DVAJSETI PRIZOR

Prejšnji, Tomažek, Lojzka, Vida in druga dekleta.

Tomažek (*dekleta okoli njega*): Janez, moj kotel je že poln.

Lojzka: Pomagale smo mu, ker je bil ves nesrečen in je začel jokati.

Tomažek: Jokal pa nisem, samo potan sem bil; kotel so mi pa napolnile, ko sem gledal stran. Samo da nagajajo. Naj bi rajši Turku kot meni.

Vida: Odpusti, Tomažek! Rade te imamo in smilil si se nam, ko si nosil v raztrganem klobuku.

Tomažek: V raztrganem klobuku? Za k maši sem ga imel pa sem dejal, da bi se ne spodobilo, če bi ga Turek vzel, naj bo v taboru z menoj. Tabora ne bo vzel, tabora pa ne, dokler bom živ. Dekleta morajo braniti tabor, posebno ker bodo nekateri fantje šli v zasedo. Vse vem. Dekleta bodo tabor, jaz pa dekleta.

Pepca: Če nas boš branil ti, potem drugim nič ne ostane!

Tomažek: Jaz bom dekleta, drugi pa drugo.

Pepca: Midva jih bova, kajne? Ti boš rekel meni, jaz pa dekletom. Ali ne? Ali si že videl gospoda, ki bi sam jemal desetino iz kozolca. Valpta ima. Ali si slišal, da bi bili premilostni škof sami pisali? Zakaj imajo pisarje? Čuj, Tomažek: ti boš povedal meni, jaz pa dekletom; boš videl, kako bomo Turka, in da več: nikoli ne sili na zid, da te bomo videle, kje si.

Lojza: In fantje zdaj lahko gredo. Kar gredo naj, da bo mir pred njimi.

Tomažek: Če ne boste jokale! O, punce se rade jokate!

Vida: Ne bomo se!

Tomažek: Da se Pepca ne bo, to vem, da bi se pa druge ne, tega ne verjamem.

Lojza: Zakaj pa Pepca ne?

Tomažek: Ker France ukazuje. O, Pepca in France! Le hitro Turka v kraj, pa bo ohcet!

Janez (naglo vmes): Zdaj ni časa za take marnje: dekleta k cefranju, Tomažek, ti pa nosi pesek! Nekaj boš že nanosil!

Tomažek: Vse smo že pripravili, zdaj samo čakamo.

Janez: In bomo čakali! Križem rok, misliš? Marsikaj je treba še postoriti, marsikaj pripraviti, dela imamo še polne roke. Dekleta, na delo!

Pepca: Zbogom, France!

France: Zbogom!

Peter: Samo pazi, da vas ne zvežejo.

Janez: Lahko greš z njimi!

Peter: Kaj bom z njimi? Samo v napotje bi bil. Kdor dobro vé, kaj je podžagano, naj gre, drugi pa ne. Če ne veš, te udari veja po glavi, da sam ne veš, kdaj!

Jože: Boštjan naj gre, da vsaj fantka ne bo videl.

Janez: Boštjan naj ostane v taboru! France, ali nisi slišal Petra, da morejo iti samo tisti, ki vedo za vse. Sicer pa, ali bi ne bilo bolje, če bi ostali?

France: Če bi drugega ne bilo, bi nas vezala beseda, ki smo jo dali šimnu. On bi pripeljal Turke in drevesa bi se majala kakor po navadi. Ali veš, da bi mu nikoli več ne mogel pogledati v oči od sramu, da smo se zbal.

Janez: Fantov pa tudi zaradi tega ne dam: Turki so že preblizu in ne morete iz tabora. Če so jih videli pred pol ure na cesti pod taborom, so zdaj že zasedli vse poti, ki vodijo k nam. Vidiš, da niso prišli od tam, kakor ste mislili.

France: Če sem dal besedo, grem!

Janez: Da se skrijete v gozd! Saj vem, ne ljubi se vam braniti se v taboru, ker je nevarno, ker so tu otroci, ker so tu ženske. Nase mislite in vse drugo vam ni mar. Prepuščate nas Turkom, da bi se rešili!

Kaj gozd? Kaj podžagana debla, ko pa niti polh ne pride na vaše drevje!? O, to je lepo, nas vse bi hoteli pustiti tu, da bi se rešili, a zdaj je prepozno. Turki so že pred taborom in vsak, ki gre ven, je izgubljen!

France: In ti si zavlačeval, da smo izgubljali čas.

Janez: Saj si sam poglavar svojih ljudi. Sam moraš vse vedeti! Tebi pa še v takem času rojijo dekleta po glavi. Kaj, če bi šla še Pepca s teboj? Zdaj boš vsaj vedel, kaj je načrt.

France: Če bi ne bilo tako hudo, kakor je, ko je Turek pred vrati, bi vsakemu dopovedal, da se z menoj ne sme tako! Zdaj moramo hitro ven.

Janez: Turki vas zajamejo!

France: Če sem rekel, sem rekel. Šimen čaka, samo fante moram še zbrati. Premalo nas bo, daj nam še koga!

Janez: Nikogar! Če hočete v smrt, ne morem ubraniti, a da bi sam koga pošiljal, ne morem. Srce mi ne dá! Praviš, da jih pelje Šimen, prav, a zanesljivo vedeti ne moreš, ker Turki tudi lahko zavohajo past.

France: Glej, ti veš, da težko prosim, a zdaj te: Daj nam še fantov! Če jih Šimen pripelje, se mora drevje hitro podreti, da ne uidejo. Kaj pomaga, če jih prepodim, če pa vsi besni potem napadejo tabor?

Janez: Kaj bova barantala? Sam si skuhal tisto s svojim podžaganjem, sam snej! Ne morem dati, sem dejal, in ne morem.

France: Če te bodo Turki gnali, se spomni na mojo prošnjo. (Odide.)

Janez: Se bom, a prej boš ti na vrsti.

ENOINDVAJSETI PRIZOR

Prejšnji brez Franceta, Marko.

Marko: Kaj se jezita? Zdaj ko so Turki pred nami, se jezita. Zdaj bi morali biti složni, ko je satan strnil svoje vrste, da bi nas uničil.

Janez: Ali ni nespametno, da na vse kriplje hoče fantov? Gozd so podžagali in zdaj bi rad še nekaj fantov, da bi od vseh strani pridrli na Turke, pa niti ne vé, če je mogoče zaupati šimnu, ki ga je poslal Turkom naproti. Dandanes ne moreš zaupati niti sebi, pa bi drugemu. Če je človek v taboru, ga vidiš, mu rečeš kaj, ogenj dá ogenj, le če je človek sam, ga je strah celó kihniti, kaj šele iti med Turke.

Marko: Ne, človeku moraš zaupati, manj škode imaš, če ne zmore, kakor pa, če pokažeš, da dvomiš — ker slabih ljudi ni; napraviš mu krivico, če ne zaupaš. In navsezadnje koj vidiš, ali je odkritosrčen ali ne.

Janez: No, sem radoveden, kam bi prišel s tem naukom. Če človek ni odkritosrčen, ko mu gre za glavo, bi bil samo enkrat neodkritosrčen, pa bi bil ojnjo. Ne, v vojski moraš biti maček, da te nihče ne pohodi. In zares slabih ljudi ni, praviš. Več je slabih kot dobrih

in zanesti se moreš samo na to, kar tipaš! (Sam pri sebi.) Zavlekel sem pa le, da ne bo mogel ven!

Marko: Če hočeš, da bodo ljudje res ljudje, da bodo zaupali sebi in drugim, moraš najprej sam biti zvest. Le poglej krešišče pred zidom. Če ne bi ljudje verjeli, bi ga ne bilo. Morda bi kdo rekel: pastirji so zažgali dračje. In kaj bi bilo, če bi se voditelji kregali? Zato se morata pobotati: ne smeta se ločiti v jezi.

Janez: Pobotati? Kako pobotati, ko pa hoče on fante, meni jih pa je že zdaj premalo. Fant ima samo dvoje pesti in eno srce, ne morem ga imeti v taboru in v gozdu. Zato treba vzeti, kar bolje kaže, in obramba v taboru bolje kaže.

Marko: Če tako misliš, potem seveda ne moremo niti moliti, če nismo nič in ne veš, če kaže. Tudi za vsakdanji kruh ne moremo moliti. (Janez nadzira.)

DVAINDVAJSETI PRIZOR

Marko, Tomažek, Boštjan.

Tomažek: Jaz grem s Francetom in ne bom komandiral deklet! Rekli so, da bodo podirali drevje, to je vsaj nekaj za oči: bum, bum, drevo v prepad, Turki pa v beg. Pepca naj ima kar sama dekleta, jaz grem s Francetom; to bodo videli rdečehlačniki, kaj je Tomažek!

Marko: Kdo še gre z njim?

Boštjan: Jaz!

Tomažek: France hoče samo tiste, ki so podžgali debela, le mene je vzela. Pojdi, Tomažek, kape si potreben, tam jih bo na pretek. Sablje si potreben in puško dobiš! Tebe, Boštjan, ne maram! Še sekire ne znaš vihteti, odkar vihtiš samo bič. No, pa povej, če kaj veš! Kdaj pride polž v Višnjo goro?

Boštjan: Tepec!

Tomažek: Nikoli, ker samo leze! (Smeh.) Če pa poveš, v čem si mu podoben, pa pojdeš!

Boštjan: Norec!

Tomažek: V tem, da se vsakemu sliniš! (Smeh. Boštjan se jezno umakne.)

TRIINDVAJSETI PRIZOR

Prejšnji brez Boštjana.

Janez: Tomažek, ti moraš ostati v taboru. Kaj bodo počeli brez tebe?

Tomažek: Kaj bom postajal! Da vodo nosi v klobuku, je tudi kdo drug dober, jaz grem s puško in sabljo.

ŠTIRIINDVAJSETI PRIZOR

Prejšnji, France, Peter, fantje.

France (fantom, ki so prišli z njim): Nared?

Fantje: Nared!

Tomažek: Nared! (Se postavi prednje.) Nič se ne bojte, če rečem: naprej, naprej!

France: Pa reci: naprej!

Tomažek: Naprej! (Fantje se prestopijo.)

Janez: Tomažek, kdo ti je dovolil? Ali nas boš na cedilu pustil?

Tomažek: Dovolil? Meni nima nihče dovoljevati? Kje si še bil, ko sem že hodil s fanti na vas. Zato smem iti, kadar in kakor me je volja. In tako rad vidim gozd.

Marko: No, v jezi se pa ne bosta ločila, ker Bog ve, kdaj se spet vidimo. Kdaj gremo, vemo, kdaj pridemo, je v božjih rokah.

France: Zbogom!

Janez (s težavo): Zbogom!

France: In Pepco varuj, dokler ne pridemo!

Janez: Če bi jaz ukazoval, ne bi nikamor šli.

Marko: Morda pa je prav, da gredo.

Tomažek: Jaz sem rekel: naprej!

France: Zbogom, Janez!

Janez: Zbogom!

Glas Ivanke (iz turna): Turki, Turki, na levi se vidi! Turki!

PETINDVAJSETI PRIZOR

Prejšnji, Pepca.

Pepca (prihiti iz notranjosti): Turki, ali slišite? Zdaj, France, nikamor ne moreš.

Janez: Tudi jaz pravim.

France: Se bomo že splazili mimo, samo da boš tiho, Tomažek, tudi če te na meh dero!

Tomažek: Ozmerjal jih bom, če bodo prišli preblizu. »Velika si nesnaga, treba te pomesti s praga!« In če ne bodo šli, boste videli, kaj potem.

Janez: Kar pri meni ostani, saj vidiš, da bi bil Francetu samo v napotje.

France: Tega nisem dejal... Samo pokazal nam bo, kako je treba molčati. Le pomiri se, Pepca, če kdo pozna stezice in skale, jih mi. In mi bomo šli kakor lisice. Počakati moramo šimna, on jih bo že pripeljal. Nič se ne boj, čez dva dni se vidiva, če ne prej!

Pepca: Če bi le ostali! Ako bi bili skupaj, bi človek vsaj vedel, kaj in kako, tako pa še to povrhu. Misli na tiste, ki so zunaj, in odbijaj Turke, če moreš.

France (fantom): Ali lahko gremo?

Fant: Drmeljev Luka ne gre.

Janez: Dejal je, da je rajši pri meni.

France: Zdaj je čas, fantje, če še kdo ne mara z menoj! Zdaj je čas, zdaj naj zine. Ko se vrata za nami zapro, ne bo več mogoče.

Fant: Drugi smo rekli, da gremo. Pravijo sicer, da Turkov ne bo, celó to so rekli, da nas je šimen prodal. (Boštjan pride.)

SESTINDVAJSETI PRIZOR

Prejšnji, Boštjan.

France (besen): Kdo je to rekel?

Boštjan: Tudi meni Šimen ne ugaja. Premalo ga še poznate. Ali ni berač vsega zmožen?

France: Boštjan!... (Hoče se zagnati vanj, a se premisli.) Fantje, pojdimo! — Vrata naj nam odpro!

Janez (se smeje): Prepozno! Turki so pod zidom.

France: Odpri, pravim, če ne, uderemo sami. Če sem dal Šimnu besedo, jo bom tudi držal; navajen sem držati besedo!

Marko: Besedo je treba držati! Kako boš mogel moliti k Bogu, če nisi do smrti zvest? Jaz odprem!

Janez (Jožetu): Odpri! (Vrata oprezno odpirajo, fantje se gnetejo k izhodu, Pepca in druga dekleta smrkajo. Na vratih se France in fantje obrnejo.)

France: Zbogom in na svidenje!

Marko: Naš klic je: Marija pomagaj! (Skozi solze.) Zbogom! (Dekleta se križajo.)

Janez: Hitro zapri vrata! (Boštjan izgine.)

SEDEMINDVAJSETI PRIZOR

Prejšnji brez Franceta, Boštjana in fantov.

Jože (ob lini): Turki gredo po bregu. Če fantje hitro ne izginejo v grmovju, jih zapazijo. O, fantje, že so kakor podlasice izginili med grmovjem. O, o, kakor curek so se nekateri Turki spustili za njimi. France hiti vkreber, že je izginil za skalovjem. Zdaj jih ne ujamejo več.

Ivančkov glas: Zdaj se Turki že plazijo po rebri, med grmovjem. Prej so bile samo črne pike, zdaj že razločiš ljudi.

Jože: Prvi vlečejo s seboj temne zavoje!

Peter: O, to so glave!

Janez: Zakaj glave? Brašno!

Peter: Ne, glave. Glave, ki so jih porezali. Glave za strah!

Pepca: Dekleta za notranje obzidje!

Janez: Može in fantje na gornje mostovže in nihče naj ne strelja, dokler ne ukažem. (Strel.)

Janez (besen): Ali ukazujem ali ne?

Marko: Ta, ki je streljal, te še ni slišal.

OSEMINDVAJSETI PRIZOR

Prejšnji, Boštjan.

Boštjan (pride s kadečo se puško): Rajši bi bil niže, ker mi sonce škodi! Na spodnji mostovž! Zadel sem ga pa. Kakor zajec se je prekopicnil v grm!

Jože: Kje si bil?

Boštjan: Tam, zadaj.

Jože: Kjer je zid najnižji?

Boštjan: Tam, da!

Janez: Zdaj pa za Jožetom na zgornji mostovž! — Na zgornjega, sem rekel, ne bomo si izbirali!

Jože: Kar z menoj! (Spleza po lestvi.)

Boštjan: Kdo bo pa nosil, če bomo vsi zgoraj?

Jože: Bo že kdo.

Boštjan: Seveda, vi ste si izbrali line, ki so varnejše, jaz pa naj imam to!

Jože: Premenjajva!

Janez: Nič! Kar sem rekel, sem rekel! In če ne boš ubogal, te vržemo v klet!

Boštjan: Mene v klet? O, boš že še videl, ko bo Turek mimo, koga si hotel v klet!

Peter: Morda si mislil, da bomo vabili na gostijo? Tvoj fant je boljši od tebe.

Boštjan: Boštjanček, kje je moj Boštjanček?

Peter: Pravim, da je boljši od tebe! V turnu tiči in pripravlja kamenje.

Boštjan: Da se ne udari.

Jože (ga oponaša): Da ne pade! — Zdaj so v velnici pod hribom, prvi so na stezi za orehom.

Peter (pri lini): Če ne bi bili oreha oklestili, bi jih ne videli. Ali veš, kako se ga je Drmelj branil oklestiti? Da ga nismo, bi bili prišli pod zid, in še bi jih ne videli.

Janez (naglo mimo lin): Vse pripravljeno? Ne streljati prej, preden ne ukažem!

Boštjan: Ali jaz tudi?

Janez: Tudi!

Jože: Turki so že pod zidom!

Marko: Bog pomagaj! Molimo! Oče naš, kateri si v nebesih, posvečeno bodi tvoje ime... (Strel.)

Janez: Spet si streljal, Boštjan!

Boštjan: Sprožilo se mi je!

DEVETINDVAJSETI PRIZOR

Prejšnji, Pepca.

Pepca (priteče okoli cerkve): Slišati je že mrmranje!

Janez: K dekletom. (Pepca odide.)

TRIDESETI PRIZOR

Prejšnji brez Pepce, Urh.

Jože: Slišim jih, a videti jih ne morem.

Urh (prihiti mimo cerkve): Kjer je zid najnižji, so vrgli tole!

Peter (se skloni): O, to je razbita človeška glava!

Boštjan (pazno pregleduje): To je Šimnova glava. (Jo vrže nazaj čez zid.) Na, pasjeglavec, da ne bo smrdela v taboru.

Bara (iz cerkve): V imenu Boga Očeta in Sina in Svetega Duha!

Marko: Češčena Marija, gnade si polna, Gospod je s tabo... (Videti je strašno grozo branilcev.)

Zastor. (V drugo naprej.)

PISANO POLJE

SODNE LIPE IN MEJNA ZNAMENJA

DR. JOSIP ŽONTAR

Slovenska kmečka vas preteklosti je imela troje bistvenih sestavin. Prva so bili kmečki domovi, kjer so bivale krepke družine. Tam je bilo središče gospodarstva, tu je potekalo trdo delo v ritmu letnih časov. Druga sestavina kmečke vasi je bila cerkev s pokopališčem. Tu je bil kraj za duhovno poglobitev, kjer so gojili vrednote večnosti. Tretja sestavina pa je bila vaška lipa, simbol vaške skupnosti, prizorišče sklepanja družabnih odnošajev in kraj upravnega in sodnega udejstvovanja. Še danes stoji v Sloveniji cela vrsta orjaških, prastarih lip, o katerih bi mogli s pesnikom Župančičem reči: »Sanje stoletij vrhove jim zibljejo v daljnem šumenju, vsake pomladi novina poslušna skrivnosti davnine.« Kot primer bi navedel Najevnikovo lipo nad Črno pri Prevaljah (sl. 1). Obseg debela znaša 11,70 m, prednja stran meri 4 m. Višina pa le 23 m. V višini 15 m od tal raste na veji lipe smreka, ki bo v kratkem preseгла meter višine. Na vzhodni strani ima deblo veliko votlino zvezdaste oblike približno 2 m premera. Za lipo je zanimiva stara kapelica, pod lipo pa pet klopi in kegljišče pravilne dolžine. Pri božjepotni cerkvi na Trški gori (župnija št. Peter pri Novem mestu) stojé tri veličastne lipe. Največja ima premera 5 m in je skoraj popolnoma votla. V njeni duplini more stati deset odraslih ljudi. Spodaj je obzidana z močnim zidom, pod njo pa je starodavna miza s klopmi. Podobne, le bolj redko ohranjene so lipe v trgih in mestih (n. pr. v Motniku in Višnji gori). Narodna pravljica o povodnem možu omenja tudi lipo ob bregu Ljubljane na Starem trgu. Tam so se zbirali meščani k igri in plesu. Po svoji legi se dajo vaške lipe razvrstiti v lipe, ki stojé sredi vasi, na nekem odprtem prostoru ali v sosesčini cerkve, pogosto tudi na vzpetinah, in v lipe pri gradovih. S stališča pravnih starin nas pa zanimajo le tiste lipe, ki so bile v kateri koli zvezi s pravnim življenjem naroda. Ako se dá ugotoviti, da je bilo na lipo pritrjeno železje, del verige, potem se dá iz tega sklepati, da je služilo drevo za privezovanje oseb kakor pri sramotilnem stebru. Ponekod, n. pr. na Vačah, je stal sramotilni steber v neposredni bližini sodne lipe. Važni so tudi predmeti, ki stojé ali ležé okoli

Sl. 1. Najevnikova lipo; pod njo sedanji gospodar z družino. (Fot. prof. V. Petkovšek.)

Sl. 2. Cerkvica sv. Antona v Mersi. (Fot. dr. J. Trinko, Videm.)

drevesa, n. pr. zid, ki obdaja lipo. Pri ziljski lipi v Gorjah stojé godci na tem zidu, ko se vršé ob slavnostih prastari plesi pod lipo. Po mnenju nekaterih so sklepali stari Ziljani pod lipo tudi ženitovanjske pogodbe. Pod lipami so bile pogosto ali so še kamnitne mize s sedeži, ki so ponekod leseni, ponekod pa tudi kamnitni. Najlepše primere sodnih miz poznamo iz zgodovine beneških Slovencev, ki prebivajo v goratem predelu med Tilmentom in Sočo, severovzhodno od Čedadu. Tu so se ohranile stare pravne uredbe tja do konca 19. stoletja. Šest in trideset sosesk, t. j. zemljepisnih in gospodarskih skupnosti, je tvorilo jedro Beneške Slovenije. V Trčmunu, rojstnem kraju sivolasega pesnika prof. dr. Ivana Trinko (v Vidmu), v Čenebli ali drugod, povsod najdemo vsaj do srede 19. stoletja tako imenovano »sosednjo«, t. j. zbor vseh gospodarjev soseske. Župan je po potrebi poslal obhodnika, ki je pozival od hiše do hiše: drijéve sosjednja! Nato so se sešli gospodarji na trgu pred cerkvijo pod stari lipami, pri kamnitni mizi, da so razpravljali o upravnih zadevah, zlasti o popravilu občinskih potov, o času trgatve, o mejnih sporih, o užitku skupnih pašnikov, o vzdrževanju cerkvice in podobnem. Župan je predsedoval. Kot znamenje svoje oblasti je držal palico v rokah. Ko se je vršilo glasovanje, je zarezoval župan oddane glasove, na enem koncu palice tiste za »da«, na drugem za »ne«. To je bila vrsta roša ali rovaša, ki jo najdemo pri skoraj enakem postopanju na vaških pravadah v Slov. marki in Istri tja do 17. stoletja. Rovaš je bil neke vrste sodni zapisnik; kdor je imel več zarez na njem, je zmagal pri vaškem sodišču.

Vse slovenske »soseske« Beneške Slovenije so bile združene v dve veliki županiji, landarsko in mersinsko. Vsaka izmed njih je imela svoje sodišče. Landarska »banka« je imela svoj sedež v Bjáčah pri Landarju, pozneje v Trčetu. V obeh krajih so stale pod lipami kamnitne mize s klopmi. Tu so razpravljale, sklepale in sodile pod predsedstvom velikega župana ali dekana tzv. dvanajstije, to je dvanajst sodnikov — prisodnikov landarske banke. Podobno je stala v Dolnji Mersi (sl. 2) pri cerkvi sv. Antona mersinska sodna miza pod častitljivimi lipami. Danes ni več miz na prvotnem mestu. Le zadnji ostanki starodavne sodne mize v Bjáčah in Trčetu so vidni na slikah. Kako lepe so morale biti te kamnitne mize s klopmi pod košatimi lipami, kaže ohranjeno staro ljudsko sodišče iz sosesčine beneških Slovencev, v Cavalese na južnem Tirolskem (sl. 3). Ena izmed lip, pod katero je bila mersinska sodna miza, stoji še poleg cerkvice sv. Antona v Dolnji Mersi. Vsaj enkrat na leto pa so se sešli zastopniki vseh treh dolin Beneške Slovenije pod staro-

Sl. 3. Lipa v Cavalese na Južnem Tirolskem.

davnimi lipami pri veliki kamnitni mizi poleg cerkvice sv. Kvirina v bližini Šentpetra Slovenov ob Nadiži. Pri tej cerkvi so razpravljali o zadevah, ki so bile skupne vsem beneškim Slovincem, o deželnih potrebah, o javnem redu ter sodili prestopke in hudodelstva. Tako obsežno avtonomijo so uživali nekdanji beneški Slovenci.

Tudi drugod na slovenskem ozemlju moremo ugotoviti iz virov, da so se vršile vaške pravde pod lipami. Na Koroškem se omenjajo že v 13. stoletju. Posebno zanimive so bile razmere na blejskem gospostvu. Ondotno nižje sodstvo je bilo razdeljeno med škofa v Briksenu, goriškega grofa in radovljiško gospostvo. Zato so zastopniki vseh treh razsojali pod starodavno blejsko lipo sredi vasi Grad (danes Bled), na križišču ceste od blejske župne cerkve proti Rečici in steze, ki pelje od blejskega gradu na cesto pri Zasiču. Tam je danes studenec in kapelica. Tudi »gorske pravde« so se vršile pogosto pod lipo pri cerkvicah vrhu vinskih gor. Tu je »gorska palica«, ki jo je imel predsednik vinogorskega zbora v rokah, združevala vse vinogradnike enega okoliša pod seboj.

Vaške pravde so se le redko ohranile preko 16. stoletja. Deželnoknežji komisarji so tudi stremeli, da jih prelože iz starega mesta pod lipami v gradove, pod nadzorstvo graščinskih upraviteljev. Zato je ustno izročilo o slovenskih sodnih lipah danes tako borno. Drugače je bilo v tem pogledu na meji med slovenskim in hrvaškim življenjem, kjer prehaja v ozemlje plemenskih občin, n. pr. Draganići, Krašići itd.

Še v neki posebni obliki moremo ugotoviti vaško lipo na slovenskem ozemlju, t. j. lipo s kmečkimi kamni. Pod lipo ni kamnitne mize niti večjih sedežev, marveč vrsta velikih kamnov, ki so razvrščeni po trati okoli lipe. Najlepši primer je v Prešernovem rojstnem kraju v Vrbi (sl. 4). Na zemljišču, ki pripada občini, stoji prastara lipo. Okoli drevesa so razvrščene velike skale. Našteti jih moremo le še osem, ostalih osem, med njimi največjo, so zazidali pred leti v vaškem mlinu na električni pogon, ki stoji tik starodavne vaške lipe. Kamnov je bilo torej toliko kakor kmečkih gospodarjev-posestnikov v vasi. Ohranjeni kamni imajo višino med 30 in 50 cm, širina pa je med 50 cm in 1,10 m. To je najbrž edinstven primer lipe s tzv. kmečkimi kamni, ker si glede primera v Smokuču še nisem na jasnem. Na teh starodavnih kamnih so nekdanj sedeli vaški očanci in razpravljali predvsem o upravi vrbovske gmajne, ki je merila do nedavnega 90 ha. Določali so tudi pašni red v smislu tzv. srenjskih pravic posameznih posestnikov.

Proti jugu slovenskega narodnega ozemlja postajajo sodne lipe redkejše. Namesto njih najdemo odprto lopo, v kateri se je shajalo sodišče. Statut istrskih Moščenic (sl. 5) n. pr. omenja »ložo komunsko«, v kateri je bil »stol pravdeni«. Kdor pride z obale iz Drage na vrh hriba, kjer leže Moščenice, ne uživa le krasnega razgleda na Jadran proti otoku Cresu-Osoru in jugoslovanski obali v daljavi, marveč zapazi pred cerkvico sv. Jerneja, ki sega v 15. stoletje, tudi staro drevo, pod njim pa kamnitno sodno mizo z vklesanim napisom: Diligite iustitiam (spoštujte pravico!). Toda znamenito sodišče moščeniške občine se ni zbiralo tu pod drevesom, marveč ne daleč proč v občinski lopi. Podobne lobe kot del pritličja mestnih hiš ali rotovžev najdemo večkrat tudi v naših mestih in trgih. Še pozneje, ko so se vršile že vse sodne razprave v zaprtih prostorih, so ohranili spomin na nekdanje javne sodne zборе s tem, da so ob razglasitvi sodbe odprli vrata in okna sodnih dvoran.

Slovenski kmet je bil od nekdanj tesno povezan z rodno grudo, s svojo lastno zemljo. Zato drži s pravnozgodovinskega vidika še prav posebno označba pisatelja Finžgarja, da segajo korenine grunta do pekla. Vsaka zemljiška posest je morala imeti določene meje. Isto je veljalo tudi za upravno in sodno območje graščin, trgov, mest, zemljiških gospostev, nižjesodnih in višjesodnih ali deželskosodnih okrajev. Zato je običaj, napravljati mejna znamenja, prastar. Omenjajo se nasipi iz zemlje, jarki, gomile iz kamna, križi, ki so jih zasekali v kamen, ali mejna drevesa, žebli, ki so jih križem zabili v drevesa, hišne številke, ki so jih zasekali v les. Posebno trajni so kamni-mejniki, ki so včasih označeni s križi, črkami ali grbi. Ako je potekala meja med dvema okolišema sredi mesta, ki je držal čez reko, so kaj radi zabili na tistem mestu velik obroč. Kdor je pred preganjalci preskočil ta obroč, je bil varen, kajti biriči niso smeli preko meje. Starih mejnikov je malo ohranjenih. Posebno lep je moral biti mejnik obgradja v Kropi iz leta 1728, ki je baje zakopan pred znamenjem sredi trga. Važni so bili tisti mejniki deželskosodnih okrajev, pri katerih so izročali imetniki nižjesodne oblasti ujete hudodelce s posebnimi simboli biričem krvnega sodnika.

Prastari in še danes ponekod zelo značilni so običaji pri stavljanju mejnikov. Najprej izkopljejo jamo, v katero nameravajo položiti mejnik. Nato posujejo dno jame s črepinjami, z drobci stekla, apna, mavca ali pepela, torej vobče s predmeti, ki ne preperé. Ponekod, n. pr. pri Sv. Petru pod Sv. gorami, denejo še več manjših novcev v jamo. Nato

Sl. 4. Lipa s kmečkimi kamni v Vrbi na Gorenjskem. (Fot. prof. Fr. Planina.)

Sl. 5. Cerkvica sv. Jerneja z lopo v Moščenicah.

zavalé kamen-mejnik vanj in ga zasujejo tako, da moli le malo iz jame. Predmete, ki so jih nasuli pod mejnik, zovejo »znamenja« ali »dokaze«. Popolnoma po pravici. Ako postane mejna črta iz katerega koli vzroka sporna, je potrebno prekopati ono mesto in poiskati sledove opisanih predmetov. Takšen način označevanja mejnikov najdemo v Evropi od švedske preko srednje Nemčije, Bavarske, Furlanije, slovenskih dežel do kraškega ozemlja, kjer se izgubi. Pojavi se pa ponovno v dolini bolgarske Marice.

Starši so od nekdanj skrbeli, da bi otroci vedeli, do kam seže očetova zemlja. Zato so jemali ob stavljanju mejnikov otroke s seboj. V izkopano jamo je moral stopiti najmlajši iz družine. Nato ga je oče ali kdo drug močno zlasal, da bi vse žive dni pomnil, kdaj in kje so stavili mejnike. Ta običaj je odmiral že proti koncu prejšnjega stoletja. Pesnik Valentin Vodnik omenja iz l. 1814 podoben običaj, da »mladenčce vuhajo, ko stavijo mejó«. Posebno slovesni so bili periodični obhodi ali »pojezdi« mejá v trgih in mestih. Dr. Josip Vošnjak pripoveduje v svojih spominih iz mladostnih dni, da so tržani šoštanja vsako leto prav slovesno obšli mejo trškega upravnega in sodnega okoliša. Pri vsakem mejniku so zgrabili možje dečke in vsakega po trikrat prav krepko postavili na mejnik, da bi si ga dobro zapomnil. V Laškem in Ljutomeru so ob »pojezdih« mejá podarili otrokom tudi nekaj denarja v spomin in jih pogostili. Kako natančno so opravili obhod meja v št. Vidu ob Glini na Koroškem, priča sledeče dejstvo. Neka hiša je stala ravno na meji, tako da je potekala mejna črta preko poslopja skozi neko sobo. Zato je komisija meščanov pri obhodu meje odprla na eni strani okno, zlezla v hišo, prekoračila sobo po mejni črti in se na drugi strani zopet skobacala skozi okno na prosto.

Eden glavnih predmetov razpravljanja pri ljudskih sodiščih so bili mejni spori. Meja morda ni bila dovolj natančno označena, stara mejna znamenja so se zaradi preperevanja zbrisala ali pa je bila človeška roka vmes. Navadno so skušali spor mirno poravnati. Pri tem so sodelovali izkušeni stari možje, sosedje, izvedenci. Kaj vse

so storile stranke, da bi zmagale v sporu! Ako so morale priseči, da bodo pokazale potek prave meje, do kamor seže njihova zemlja, so nasule v svoja obuvala domače prsti in nato ravnodušno prisegle, da hodijo po lastni zemlji. Morda tiči v tej zvižaji slovenskega kmeta spomin na posebni razmejitveni postopek, ki ga najdemo v raznih oblikah v bosenskem običajnem pravu in v srednjeveških virih na Hrvaškem, Češkem, Poljskem in v Romuniji. V mejnem sporu je odredil sodnik, da položi ena izmed strank sama ali skupaj z določenim številom soprisežnikov tako imenovano razmejitveno prisego. Morala je odložiti vrhno obleko in sezuti čevlje, ponekod se celo zakopati do kolen v zemljo. Nato pa je morala priseči, da bo govorila popolno resnico in pokazala pravo mejo. Pri prisegi ali pri hoji po mejni črti pa je morala držati z roko nad glavo kos ruše ali vrečo, ki je bila napolnjena s prstjo iz sporne nepremičnine. To je neke vrste božja sodba, ker so ljudje verovali, da bo onega pri priči zadela božja kazen, ako bo govoril neresnico, oziroma se le za las premaknil od prave mejne črte. Prst je imela vobče veliko vlogo pri pravnih poslih, ki so se tikali nepremičnin. Saj so po normanskem pravu n. pr. ob podelitvi zemlje v fevd poslali v vrečici prst, ki je bila vzeta s tistega zemljišča, ki je bilo dano v fevd.

Prastara so tudi znamenja, s katerimi še danes izražamo prepoved dostopa na določeno zemljišče. Ponekod zasade kol v zemljo in pritrldijo nanj dve deščici navzkriž ali nekoliko slame. Drugod postavijo dva kola pokonci, na vrhu pa enega počez ali pa samo dve lati ali krajnika navzkriž. To je starodavno »zakrižanje«, ki ga je nekdanj uporabljala tudi oblast v izvršilnem postopanju, da prisili dolžnika k določeni dajatvi ali storitvi. Dolžniku so namreč »zakrižali« vhod k njegovi domačiji. Ako je pa odstranil drog, na katerem so bile pritrjene deščice ali snop slame, je moral plačati veliko globo. Še danes najdemo podobne simbole pri nezavarovanih prehodih čez železniški tir.

Mejna znamenja torej označujejo ne le potek mejne črte pri nepremičninah, marveč pogosto tudi pripadnost nepremičnine določeni osebi. Taka znamenja za pripadnost so obstajala že od nekdanj tudi pri nekaterih premečninah. S pravnozgodovinskega stališča so posebno zanimiva znamenja, ki jih dajejo kmetje, posebno v gorskih vaseh svoji živini, zlasti ovcam. Pozneje so pričeli zaznamovati tudi krave. Ako jih ženejo skupno na pašo, ne zadošča, da se ločijo po zvoncih vodilnih živali. V Tuhinjski dolini, okolici Motnika, Lomu, Ratečah, Kranjski gori, Podkórenu in v Bohinju vobče imajo posebna »hišna znamenja«. Živalim zarežejo v ušesa razna znamenja, n. pr. luknjice, trikotnik, krog, škrbine, ostrokotne ali polkrožne zareze, oziroma odrežejo konček enega ali obeh ušes. Črnetova drobnica v Kranjski gori ima na desnem ušesu dve jamici; Makovčeve ovce v Podkórenu pa imajo na desnem ušesu ostrokotno zarezo zgoraj, na levem ušesu pa spodaj.

N O V E K N J I G E

D. r. Matija Slavič, redni univ. prof. za staro zavezo: STARA ZAVEZA. Pet Mojzesovih knjig in Jozuetova knjiga. Izdala Bogosl. Akademija v Ljubljani. 15. knj. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1939. — Gospod je po vstajenju učenecem govoril: »To so besede, ki sem vam jih povedal, ko sem bil še pri vas: Treba je, da se dopolni vse, kar je o meni pisano v Mojzesovi postavi, prerokih in psalmih.« Tedaj jim je odprl razum, da so umevali pisma (Lk 24, 44. 45). Umevali so zvezo in soglasje med staro in novo zavezo. Stari bogoznanci so govorili: »Nova zaveza je v stari obsežena, stara po novi pojasnjena.« Saj vse v stari zavezi meri na Kristusa, zato moremo staro zavezo prav in popolnoma umeti le v luči njenega odnosa do Kristusa in njegove Cerkve. Ko smo torej pred nekaj leti dobili novo zavezo v novem prevodu po izvorniku, smo želeli dobiti tudi staro zavezo v novem prevodu. Ta želja se nam je spoznala. Za veliko noč je izšel prvi del novega prevoda, ki obsega pet Mojzesovih knjig in Jozuetovo knjigo. Je to celota zase. Obsega stvarjenje sveta, najstarejšo zgodbo človeškega rodu do njegovega razhoda ob babilonskem stolpu. Potem preide sveti pisatelj na zgodovino izvoljenega ljudstva, ki naj hrani obljube prihodnjega Odrešenika in mu pripravlja pot. Opisuje junaške osebnosti: Abrahama, moža močne vere in bogovdanosti; Izaka, moža ljubke iskrenosti; Jakoba, junaka v trpljenju. Dalje beremo pretresljivo zgodbo Egiptovskega Jožefa, rast in trpljenje izraelskega ljudstva v Egiptu, čudoviti izhod Izraelcev iz Egipta, močno Mojzesovo vodstvo omahljivega in nehvaležnega ljudstva skozi puščavo, vso sinajsko zakonodajo, osvojitve obljubljene dežele in nje razdelitev med posamezne izraelske rodove. — Prevod je prirejen po izvornem hebrejskem besedilu. Tak prevod more nekoliko nadomeščati izvornik sam, ker se more bolj približati izvorni božji besedi kakor prevod, ki je napravljen po drugem prevodu. To je torej pri nas prvi katoliški prevod stare zaveze po izvorniku. Dalmatinova biblija (1584) se je ravnala po Lutrovem prevodu, ki je bil prirejen iz hebrejščine; je bila torej protestantska. Tak je tudi novejši prevod, ki je izšel l. 1914 v Ljubljani in ga je oskrbela protestantska Biblična družba. Oba celotna katoliška prevoda: Japljev l. 1791 in Wolfov l. 1857 sta bila prirejena po latinskem prevodu, ki se imenuje vulgata. Vulgata in hebrejski izvornik se sicer ločita le v manj pomembnih posameznostih. Vendar se besedilo novega prevoda tu in tam loči od dosedanjega. Naj omenim nekaj bolj znanih in značilnih mest. Tako je n. pr. 1 Mojz 4, 7: »Če pa ne delaš dobro, ali ne preži greh pred durmi? Njegovo poželenje je obrnjeno k tebi; a ti mu gospoduj!« Prej: »Če pa hudo, bo kmalu greh pred durmi, toda podvrzi si njegovo poželenje in ti čezenj gospoduj« (Wolf). Protoevangelij se v novem prevodu glasi: »Sovraštvo bom postavil med teboj in ženo (t. j. Evo), med tvojim zarodom in njenim zarodom (t. j. človeštvom); ta (t. j. zarod) ti bo glavo strl (po potomcu Jezusu Kristusu), ti pa ga boš ranila na peti« (1 Mojz 3, 15). Vulgata ima: »Ta (t. j. Devica Marija) ti bo glavo strla.« — Ženi je Bog napovedal: »V bolečinah boš rodila otroke; in vendar boš po svojem možu hrepenela, on pa bo tebi gospodoval« (3, 16). Vulgata (Wolf) ima: »V bolečinah boš rodila otroke in pod oblastjo moža boš, on bo čez te gospodoval.« — Adamu pa (3, 17): »Ker si poslušal glas svoje žene in jedel od drevesa, o katerem sem ti dal tole povelje: »Ne jej od njega!« — bodi prekleta zemlja zaradi tebe!« Vulgata (Wolf) pa: »Ker si poslušal glas svoje žene in si jedel od

drevesa, od katerega sem ti jesti prepovedal: bodi prekleta zemlja v tvojem delu.« Seveda bi se tudi besedilo vulgate: »in opere tuo« dalo prevesti: zaradi tvojega dejanja (t. j. ker si jedel prepovedan sad). — 1 Mojz 8, 7 ima: »Noe ... je spustil vrana; letal je ven in nazaj, dokler niso vode na zemlji usahnile.« Vulgata (Wolf) pa: »Ta je zletel in se ni vrnil, da so se vode posušile na zemlji.« Revidirana benediktinska vulgata ima: »Ta je odhajal in se vračal« kakor hebrejsko besedilo. — Ali znamenito Jakobovo prerokovanje Judu (49, 10):

»Ne bo vzeto žezlo od Juda,
ne vladarska palica izmed njegovih nog,
dokler ne pride tisti, ki mu gre (t. j. Mesija),
in njemu bodo narodi pokorni.«

Vulgata (Wolf) ima: »Kraljeva palica ne bo vzeta od Juda in vojvoda ne od njegovega ledja, dokler ne pride tisti, ki ima poslan biti, in njega čakajo narodi.« — Zlasti je zanimivo prerokovanje Jožefu (49, 22):

»Jožef mlado in rodovitno drevo,
mlado in rodovitno drevo ob studencu;
njegove veje se vzpenjajo čez zidovje.«

Vulgata (Wolf) ima precej drugače: »Jožef rastoč sin in zal za pogled; hčere se sprehajajo po obzidju« (da bi ga videle). — In 49, 26:

»Blagoslovi za tvojega očeta so presegli
blagoslove vekovitih gora,
lepoto vekovečnih hribov:
naj bodo na Jožefovi glavi,
na temenu kneza med njegovimi brati.«

Vulgata (Wolf) pa ima: »Blagoslovi tvojega očeta so močnejši ko blagoslovi njegovih očetov, dokler ne pride hrepenenje večnih hribov (t. j. Mesija); naj se dopolnijo nad Jožefovo glavo in na temenu Nazarejca med njegovimi brati.« — Če sem navedel te razlike, nikakor nisem hotel s tem jemati vulgati ugleda, saj je že protestant Lachmann l. 1831 postavil načelo, da je najzanesljivejše merilo za pravilno svetopisemsko besedilo soglasje najstarejših rokopisov in starih prevodov, zlasti vulgate; s tem je začel nova pota v določevanju izvornega besedila, po katerih tekstna kritika še danes hodi. — Prevod je veren, točen in jasen. G. prelagatelj se je držal zdravega načela, ki naj velja zlasti za prevod božje besede: dobesedno, kolikor mogoče; prosto, kolikor potrebno. Na prvi pogled bi se utegnili zdeti, da je prevod bolj prost kakor vulgata, ker je izpustil mnogo veznikov in svojilnih zaimkov. Tako se n. pr. 1 Mojz 20, 17 v novem prevodu glasi: »Ne želi hiše svojega bližnjega; ne želi žene svojega bližnjega ne hlapca ne dekline ne vola ne osla in ničesar, kar je tvojega bližnjega.« Wolf ima po vulgati: »Ne želi hiše svojega bližnjega; ne želi njegove žene, ne njegovega hlapca, ne njegove dekline, ne njegovega vola, ne njegovega osla, ne vsega, kar je njegovega.« Zelo nerodno pa ima po izvorniku protestantski prevod iz l. 1914: »... Ne poželi žene bližnjega svojega, ne hlapca njegovega, ne dekline njegove, ne vola, ne osla njegovega, ne ničesar, kar je bližnjega tvojega.« — Vendar je novi prevod bolj dobeseden kakor vulgata. Poglejmo samo dva zgleda. Novi prevod ima 1 Mojz 31, 39: »Od mene si terjal, pa naj je bilo ukradeno podnevi ali ponoči.« Sv. Hieronim, priznani prevajalec sv. pisma, ima na kratko: »Karkoli je bilo ukradenega, si od mene terjal.« Ali 1 Mojz 39, 19. 20: »Ko je slišal gospodar ženine besede, ki mu jih je govorila: »Tako mi je storil tvoj suženj, se je silno razsrdil.

In Jožefov gospodar ga je dal prijeti in vreči v ječo.« Hieronim je to prevedel: »Ko je gospod to slišal in ko je besedam svoje žene preveč verjel, se je silno razsrdil in je Jožefa vrgel v ječo« (Wolf). Hieronim je velikokrat prevedel samo misel, ki jo je skušal podati v gladki latinščini. Če pa imata vulgata ali grška septuaginta več kot hebrejski tekst, je to v novem prevodu dostavljeno v opombi. Tako je v novem prevodu Jožef po oskrbniku ukazal bratom reči: »Zakaj ste dobro s hudim povrnili? Ali ni to tista, iz katere moj gospod pije in s katero prerokuje?« (1 Mojz 44, 4). V opombi je dostavljeno: Septuaginta ima pred tem stavkom še en stavek, po katerem je zveza bolj jasna, namreč: »Zakaj ste ukradli srebrno čašo?« Vulgata pa ima ta stavek takole: »Čaša, ki ste jo ukradli, je prav tista...« Včasih je to, česar ni v hebrejskem, pač pa v septuaginti in vulgati, sprejel tudi v besedilo, n. pr. 1 Mojz 4, 8 pravi Kajn Abelu: »Pojdiva ven.« Prav tako je rečeno o Jožefu: »Ljudstvo pa je zaslužnil od enega konca egiptске pokrajine do drugega« (1 Mojz 47, 21). Tako je po grškem in latinskem besedilu, medtem ko ima hebrejsko: »Ljudstvo pa je preselil v mesta.« — Čeprav pa se je g. prelagatelj, kolikor je bilo mogoče, držal hebrejskega izvirnika, je njegov prevod v izredno lepi slovenščini. Jezik gladko teče. Čisto drugače se bere kakor prevod Biblične družbe iz l. 1914, ki je bil prirejen tudi po hebrejskem izvirniku. Novi prevod ima pred njim v jezikovnem oziru poleg drugih zlasti ti prednosti: hebrejskega jezika se ne drži suženjsko; stava besed, zlasti atributa in apozicije, je slovenska, ne pa — kakor dostikrat drugje — latinska ali hebrejska. Primeri n. pr. 1 Mojz 25, 19 sl.: »To je zgodba Abrahamovega sina Izaka. Abraham je imel sina Izaka. Izak je imel štirideset let, ko si je vzel za ženo Rebeko, hčer Aramejca Batuela iz Mezopotamije, sestro Aramejca Labana.« Izdaja iz l. 1914 pa ima: »Ti pa so rodovi Izaka, sina Abrahamovega: Abraham je rodil Izaka; in Izak je imel štirideset let, ko si je vzel Rebeko, hčer Batuela Aramejca iz Padan-Arama, sestro Labana Aramejca, za ženo.« Približno tako tudi Wolf. — Vulgata je pesniško dikcijo hebrejskega izvirnika tu in tam zbrisala, ker je prelagatelj gledal bolj na pomen in gladko latinščino. Novi prevod skuša pesniško dikcijo ohraniti. Lameh je rekel svojima ženama (1 Mojz 4, 23. 24):

»Ada in Sela, slišita moj glas,
ženi Lamehovi, poslušajta mojo besedo:
Moža ubijem, ki me rani,
mladeniča, ki me udari.
Če bo Kajn sedemkrat maščevan,
bo Lameh sedemdesetkrat sedemkrat.«

Tu imamo prvo pesem v sv. pismu s paralelizmom misli, ki je značilen za hebrejsko poezijo. Tako ima prevod tudi druge pesniške odlomke v stihni obliki in pesniškem jeziku. Primeri n. pr. blagoslov Izakov (1 Mojz 27, 27 sl.) ali Jakobov (1 Mojz 49, 1 sl.) ali pesem po zmagi nad amorejskim kraljem Sehomom (4 Mojz 21, 27—30). Jezik je plemenit, božje besede dostojen in tudi pri bolj kočljivih rečeh zelo obziren. Primeri n. pr. 1 Mojz 26, 10; 39, 7. 12. 14. Tako tudi drugod. — Prevod je opremljen, kakor Cerkev zahteva, tudi z razlago. Opomb sicer ni veliko in so kratke, pa zadostujejo, ker je besedilo jasno. Razlaga stoji na višku sedanje biblične znanosti. Zanimiva je n. pr. opomba k Mojz 7, 21 sl. o vesoljnem potopu: Vesoljnost potopa je najbrž vzeti, kakor jo je vzel Noe, ki je videl »vse« pod vodo; s tem sv. pismo ne uči, da je bil potop po vsej zemlji (zemljepisna vesoljnost). — Oprema je lepa, papir dober, tisk razločen. Dr. Fr. Jerè.

Konec marca je Društvo slovenskih likovnih umetnikov priredilo v Jakopičevem paviljonu veliko jubilejno umetnostno razstavo v spomin štiridesetletnice prve slovenske razstave v Ljubljani. Prireditve se je udeležilo sedemdeset slikarjev in kiparjev, od katerih je mogel razstaviti vsak največ po dve deli, ker je bil pač razstavni prostor pretesen. Zastopani so bili — razen nekaterih — skoro brez izjeme vsi mlajši umetniki, pa tudi večina starejših naših slikarjev in kiparjev, med njimi tudi taki, ki so se udeležili že prve razstave. Tudi nekateri tedanjih razstavljalcev, ki so medtem že umrli, so bili zastopani na tej prireditvi, ki je skušala podati nekaj prerez sedanjega stanja in vsaj naznačiti veliki napredek od leta 1900.

Jeseni leta 1900 je tedanje mlado Slovensko umetniško društvo priredilo v veliki dvorani ljubljanskega Mestnega doma prvo slovensko umetnostno razstavo, ki je dosegla izreden uspeh, tako da pomeni v zgodovini naše mlade upodabljajoče umetnosti pravi mejnik. Te velike prve manifestacije naše umetnosti se je udeležilo 31 umetnikov in umetnic, ki so živeli raztreseni po vsej Sloveniji, mnogi tudi zunaj nje, tako v furlanskem Vidmu, v Sarajevu, v Pragi, na Dunaju, v Monakovem in Zürichu. Komaj pet izmed njih je imelo stalno bivališče v Ljubljani, med njimi sta bila slikarja Grohar in Jakopič, ki sta bila tudi med glavnimi organizatorji prireditve. Tudi iz te okolnosti je videti, kako je bilo dotlej slovensko umetniško življenje raztreseno doma in na tujem in da je prav ta razstava pomagala ustvariti v Ljubljani umetniško središče. Toda šele, ko je nekaj let po tej razstavi Rihard Jakopič sezidal iz svojega razstavni paviljon v Tivoliju, je Ljubljana privabila večino upodabljajočih umetnikov v svojo sredino.

Od tedanjih razstavljalcev, med katerimi jih je več, ki jih širša javnost danes komaj po imenu še pozna in ki so pozneje le poredkoma javno nastopali, jih živi še trinajst. Med njimi četvorica, ki je s pokojnim Groharjem predstavljala slovenski impresionizem: Jakopič, Jama, Sternen in Vesel. Vsi so zastopani tudi na jubilejni razstavi, mimo njih pa tudi nekateri že umrli udeležniki prve, namreč slikarji Ažbe, Franke, Grile, Grohar, Gvaiz, Ivana Kobilčeva, Henrika Šantlova in Žmitek ter kiparji Bernekar, Repič in Zajc.

Prva ljubljanska razstava, ki so jo v decembru 1900 prenesli spopolnjeno v Zagreb, je dosegla zares prodoren uspeh, zlasti po zunanji plati. Njen narodnostni pomen je pa izredno velik, saj se je pretvorila v pravo vseslovensko kulturno manifestacijo, ki je močno navdušila in razgibala vse Slovence od skrajne severne meje do morja. Število obiskovalcev je doseglo tudi za današnje razmere ogromno višino, namreč preko 5000. Iz Trsta so prišli Slovenci celo s posebnim vlakom. Z razstavo je bila združena slavnostna akademija v Narodnem domu, otvoritev sama pa je bila nad vse slovesna. Tako je bila otvoritev te prve revije slovenske upodabljajoče umetnosti za Ljubljano in vso Slovenijo resnično pomemben kulturni dogodek, ki je dal našim umetnikom samozavesti in poguma, pripravil pa tudi prve temelje za nadaljnji razvoj naše upodabljajoče umetnosti, ki je morala prehoditi še dolgo in trnovo pot, da je dospela do današnje stopnje. Zato je prav, da se ob štiridesetletnici tega znamenitega dogodka spominjamo s hvalečnostjo tistih že umrlih in še živih idealnih mož, ki so pred štiridesetimi leti v tedanji malomeščanski provincialni Ljubljani, v tes-

nih razmerah in pod tujo, nenaklonjeno nam vladavino odpirali naši umetnosti vrata v slovenski svet. Do kam se je v minulih štiridesetih letih povzpela slovenska umetnost, kaže ta razstava, ki složno druži najbolj različne duhove in smeri.

Izmed del že pokojnih razstavljalcev na prvi razstavi objavljamo samó lepo pokrajino Ivana Franketa »Po nevihti«, ki kaže vse odlike tega slikarja. — Plastična skupina »Slepec«, delo Alojzija Repiča, je znano obiskovalcem našega ljubljanskega muzeja oziroma Narodne galerije in prav dobro predstavlja tega mojstra, ki je poleg Ivana Zajca leta 1900 dosegel med kiparji največji uspeh. Repič je kot profesor na ljubljanski umetnostno-obrtni šoli bil učitelj dolgi vrsti naših mlajših kiparjev. — Tolikokrat smo že objavili razna dela pokojnega ljubeznivega škofje-loškega slikarja Franceta Koširja, da bo tudi to njegovo »Tihožitje« vsem našim bralcem že kar znano in ljubo. Kaže njegov način slikanja nekaj let preden je omahnil v prerani grob. — Čisto domača in nekam slovensko realistična se zdi skupina »Romarji«, delo Staneta Kregarja, ki je zlasti s svojo »Sonato«, razstavljeno na jubilejni razstavi, pokazal, da iz surrealizma prehaja k zdravemu realnemu opazovanju sveta. — Prav svojsko in krepko je podan prizor »Kristus v Emavsu«, ki ga je čisto po svoje, a vendar v skladu z izročilom in z vsebino sveto-pisemskega dogodka, ki je tolikokrat zanimal umetnike, naslikal Maksim Sedej. — »Tihožitje« Bare Remčeve lepo označuje mlado nadarjeno slikarico, ki smo jo lani z zbirko značilnih del predstavili našemu občinstvu. — Tudi »Zimska krajina«, lepo čustveno zaokrožena in močna dekorativna podoba Frana Stiplovška, je lep primer obsežnih zmožnosti tega umetnika, ki ga naši bralci prav tako dobro poznajo.

Nekaj drugih razstavljalcev bomo pokazali ob priliki, da bo pregled popolnejši.

Seveda, prisiljeni pa bomo izbirati pri tem le taka dela, ki so primerna za reprodukcijo, če hočemo, da bo imel gledalec kaj koristi od tega.

Vse reprodukcije so izvršene po posnetkih fotografskega ateljeja Pogačnik v Ljubljani, Tyrševa cesta. K. D.

Stara lipa na Turjaku. (Fot. Fr. Krašovec.)

DOM IN DRUŽINA

O POSPRAVLJANJU

ŠTEFANIJA HUMEK

Velika noč je za nami in z njo smo za nekaj časa zopet odpravili temeljito snaženje. Marsikatera gospodinja si je šele po praznikih dodobra oddahnila od napornega pospravljanja stanovanja, nekatere pa bodo čutile posledice skoraj do prihodnjega pospravljanja. Žena, ki jo dobro poznam, je letos ob tej priliki tako nesrečno padla z lestve pri snaženju peči, da dolgo ne bo za nobeno delo. Pri tem pa je imela srečo, da se ji ni zgodilo še kaj hujšega.

Nehoté se vsaka še tako vneta gospodinja včasih vpraša — četudi si tega javno ne upa priznati — ali ni mogoče opraviti brez utrudljivega temeljitega pospravljanja pred prazniki oziroma dvakrat do trikrat na leto?

Na to vprašanje moremo odgovoriti z »da«. Ta odgovor morda ne bo vsem prav razumljiv, pa tembolj razveseljiv. Stanovanje je lahko prav tako čisto, ne da bi se nam bilo treba bati velikanskega dela in razvlake, ki si jo naprtimo nekajkrat na leto kar za nekaj dni ali ves teden skupaj. Mnogo gospodinj je že več ali manj krenilo na novo pot in v vseh modernih gospodinjstvih šolah je pouk usmerjen tako, da temeljitega čiščenja, kakršnega smo poznali do sedaj, ni več. Če le hočemo, se lahko za vedno ognemo takemu nakopičenemu delu, ki je nekako nenaravno, v nobenem pravem razmerju s časom, v katerem ga opravimo, in ki spravi marsikatero stanovanje v tak nered, da požene tudi moža, ki precéj prenese, z doma v gostilno, ženi pa odpovedó živci in moči.

Pospravljanje in čiščenje stanovanja je danes samo stvar inteligence in spretnosti: inteligence v razdelitvi dela in izbiri primerne orodja, spretnosti pa v rabi tega orodja. Predvsem pa ne smemo imeti tega hišnega dela le za »čiščenje«, kar zveni več ali manj kot moreče, dolgočasno delo. Bolje je, da si ga predstavljamo kot vzdrževanje ali ohranitev čara, lepote in udobnosti našega doma. Prav tako ne smemo biti sužnje tega dela. To nam bodi prvo pravilo. V tem oziru pretirano skrbna in pridna gospodinja prerada pozabi, da je naš dom prostor, kjer stanujemo, živimo, ne pa muzej za shranjevanje vseh mogočih predmetov, ki jih je treba neprestano negovati. Za vzdrževanje stanovanja je važno tudi tole pravilo: s tem da predmetom varujemo zunanost (površino), jih ohranimo lepe in uporabne. To velja za tla, linolej, pohištvo, srebro, steklo, porcelan, emajl, krom in druge predmete, ki jih imamo in s katerimi je treba prav ravnati. Za vsako površino omenjenih reči so naprodaj čistila, voski in loščila. Če jih prav uporabljamo, hitro in z lahkoto vse predmete obdržimo čiste, jih ohranimo lepe in dolgo uporabne. Seveda je zopet treba malo misliti, ko izbiramo in uporabljamo ta čistila in loščila. Kadar jih kupujemo, moramo točno vedeti, za kaj jih potrebujemo; uporabljati jih moramo samo za to, za kar smo jih kupili, ter se pri tem točno ravnati po navodilih. Kjer je na razpolago cenejši gospodinjstvi električni tok, se izplača električni sesalec s potrebnimi

pripravami za čiščenje. Ta ne čisti samo preprog in posteljnine; z različnimi dodatnimi deli, ki jih dobimo k vsakemu novejšemu, izpopolnjenemu aparatu, izprašimo in očistimo stene, vse lesene predmete, pohištvo, zastore — to pa lažje in temeljiteje kakor z našimi običajnimi snažilnimi pripravami. Nesnaga ostane v vrečici, ne pa razpršena naokoli, da se usede zopet drugam.

Ko govorimo o odstranjevanju prahu, ne smemo pozabiti mehkih papirnatih cunj, ki izvrstno poberejo prah in ga obdrže; ko delo opravimo, jih vržemo v smeti. Za grda dela se obnese tudi navaden mehkejši papir, n. pr. časopisni. Tako nimamo nobenega opravka z umazanimi cunjami.

Drugo, kar je še važnejše, je sestava primernega načrta, po katerem si razdelimo posamezna opravila, da je stanovanje vedno popolnoma v redu. Vsak dan nekaj minut več pri pospravljanju je veliko boljše kot kopica dela, ki si ga naložimo na en dan. Ta način je manj utrudljiv, delo boljše opravimo, gotovo se pa rešimo tako imenovanega pomladanskega in jesenskega temeljitega pospravljanja.

PLETENA JOPICA IN KRILO

ELIZA SKALICKÝ

Pletene obleke so pripravne, pa tudi lepe in poceni. Lahko jih delamo iz volne ali iz surove prejice. Tako obleko nosimo spomladi, pa tudi poleti. — Pletena obleka na naši sliki je delana z iglami številke 2 iz surove prejice za velikost 100 cm zgornje širine. Vzamemo lahko prejico številke 5 in delamo dvojno nit, ali pa prejico številke 8 in delamo trojno nit. Obleka na sliki je delana s trojno nitjo številke 8. Pletenje je lepše, če vzamemo tanjšo prejico in več niti, zakaj prejica ni tako prožna kakor volna in se ne uleže lepo, če pletemo z debelo nitjo. Obleko pletemo lahko tudi iz volne, če vzamemo igle številke 2; za to velja spodnji opis. Če pa vzamemo debelejšo volno in debelejšo igle, moramo delati po kroju, ki je tudi pomanjšan narisana na polji v tej številki (1 kvadrata = 1 cm). Obleko pletemo popolnoma gladko ali pa med štirimi desnimi petljami eno levo, da je obleka videti progasta.

Za prednji del jopice nasujemo 68 petelj. Pletemo 10 cm širok rob, in sicer eno desno eno levo petljo, v naslednji vrsti pa desne, kjer so bile prej leve, in obratno. Spredaj pri gumbnicah nadaljujemo deset petelj vzorca za rob, vse drugo pletemo gladko. V vsaki peti vrsti pri strani snemamo šestkrat po eno petljo — to delamo že kar v pričetku dela pri robu. Ko imamo 17 cm dela, začnemo dojemati: pri vsaki šesti vrsti (igli) deset do dvanajst petelj pri strani. Lahko pa dojemamo namesto pri strani tudi v sredini dela. Do podpazuhe delamo toliko, da meri ves del 36 cm. Za rokavni izrez zazankamo deset petelj hkrati, potem pa še šestkrat pri vsaki vrsti po dve petlji. Nato nadaljujemo enakomerno do vratnega izreza — ves del meri 48 cm. Tu zazankamo najprej osem petelj hkrati, nato snamemo še šestkrat pri vsaki vrsti po eno petljo. Delamo še nekaj vrst, da meri ves del 56 cm, in vse petlje hkrati zazankamo.

Za zadnji del nasujemo 110 petelj. Delamo 10 cm vzorca za rob. Nato snamemo in dojemamo na obeh straneh ravno toliko petelj kakor pri prednjem delu. Do podpazuhe delamo enako kakor za prednji del. Potem zazankamo na obeh straneh po šest petelj. Do ramen nadaljujemo enakomerno, da meri ves del 53 cm. Tu zazankamo pri vsaki vrsti po šest petelj v začetku vsake igle toliko časa, da nam ostane še 34 petelj na igli. Te pa vse hkrati zazankamo.

Za rokav nasujemo 66 petelj. Delamo 4 cm vzorca za rob. Nato dojemamo naglo, pri vsaki drugi vrsti 16 petelj. Do podpazuhe meri del 17 cm. Tu zazankamo osem petelj samo na eni strani (to je spodnji rokav). Nato pletemo še 4 cm enakomerno do rokavne okrogline. Tu zazankamo vedno v začetku igle dvakrat zaporedoma po dve petlji, tako dolgo, da nam ostane še 26 petelj na igli; te pa vse hkrati zazankamo.

Preden všijemo rokav, všijemo pri okroglini zgoraj tri kozice. Te so zaznamovane na kroju.

Za ovratnik nasujemo 136 petelj. Na vsaki strani pletemo po deset petelj vzorca za rob. Pri ovratniku snemamo, in sicer na koncu vsake igle dve petlji pred vzorčnim robom. Na lice snemamo z desno petljo, na narobni strani pa z levo. Snemamo že takoj pri prvi vrsti. Na vsaki strani snemamo 16krat. Imamo potem 32 petelj manj. Nato vse petlje hkrati zazankamo.

Za krilo nasujemo 560 petelj. Delamo na štirih iglah vedno naokoli ali pa na okrogli igli. Spodnji rob, ki ga zavijamo, pletemo s tanjšo prejico; delamo približno 4 cm. Nato nadaljujemo z običajno prejico. Ko imamo ravno toliko debelejšega kakor tanjšega roba, zavijamo tanjši del in nasutek odparamo, nitko za nitko, petlje naberejo na iglo in skupaj pletemo eno prednjo in eno zadnjo petljo. Lahko ga pa tudi potem prišijemo. Ko imamo 27 cm krila, položimo gubo. Petlje moramo prelagati na tri igle. Nato pletemo tako, da jemljemo od vsake igle hkrati po eno petljo. V gubo položimo dvakrat po 28 petelj. Imamo potem 56 petelj na krilu manj. Do bokov nadaljujemo enakomerno. Tu si napravimo znak prednje in zadnje sredine. Od tega znaka pustimo na vsaki strani po 30 petelj; potem pa snamemo na vseh štirih krajih po eno petljo. Med vsakim snemanjem pletemo štiri vrste. Snemamo 14krat. Ko meri krilo približno 70 cm, vse petlje zazankamo. Krilo v pasu iz-

delamo tako, da vpeljemo elastiko. Lahko ga pa tudi pri strani prerežemo in ga napravimo na zadrگو.

Krilo lahko delamo tudi brez gube v nekoliko zvončasti obliki. Tedaj snemamo od roba dalje na štirih straneh, kakor je označeno na kroju.

Preden obleko zašijemo, moramo vsak del dobro prelikati, in sicer z vlažno krpo na hrbtuni strani. Napravimo, če hočemo, tudi žepe, kakor jih ima obleka na sliki. Za žepe pletemo 8 cm širok pasec, ki ga prišijemo na petlje odprtine. To odprtino napravimo lahko prej, vpletemo namreč drugo nit, ali pa potem z iglo lepo razparamo. Na zgornje petlje odprtine prišijemo kos pletenega blaga, ki ga potem zadaj nevidno prišijemo. Gumbe lahko kvačkamo sami iz gostih petelj, kakor jih ima obleka na sliki.

DOBRA KUHARICA

MAVRAHOVA JUHA

Majhen krožnik osnaženih in opranih mavrahov sesekljaj. Razgrej v kozi 5 dkg surovega masla in dodaj žlico moke; ko blede zarumeni, prideni pol žlice drobno zrezane čebule. Ko zarumeni, dodaj strok strtega česna, mavrahe, ščep kumne in popra, pokrij in praži 10 minut ter večkrat premešaj. Posebej kuhaj v poldrugem litru vode dva debela, na majhne kocke zrezana krompirja. Ko je krompir skoraj kuhan, prideni gobe, lovorjev list in vejico majarona, nakar osoli in kuhaj vse skupaj še deset minut. Nazadnje prideni žlico kisle smetane in kisa.

PRAZENI MAVRAHI Z JAJCEM

Krožnik osnaženih in opranih mavrahov operi in stresi na rešeto, da se odteko. Nato jih zreži na majhne kocke. Razgrej v kozi 6 dkg surovega masla, olja ali masti, prideni žlico drobno zrezane čebule in, ko nekoliko zarumeni, žlico peteršilja, strok strtega česna, mavrahe in ščep kumne. Mešaj kakih deset minut, da se voda nekoliko posuši, potresi z žlico moke, osoli in mešaj še nekaj minut. Prilij zajemalko juhe ali krompirjevke in kuhaj vse skupaj deset minut. Prideni dve do štiri žlice kisle smetane in kuhaj počasi še pet minut, nakar primešaj eno do dve raztepeni jajci, premešaj in postavi z drobnjakom potresene mavrahe kot samostojno jed s krompirjevim pirejem ali koruzno polento na mizo.

ZDROBOVI CMOKI S KROMPIRJEM

Stresi v $\frac{1}{2}$ l zavrelega mleka $\frac{1}{2}$ l pšeničnega zdroba, ga dobro premešaj in postavi v stran, da se ohladi. Nato zmešaj eno jajce, primešaj ohlajeni zdrob, nekoliko soli in štiri srednje debele kuhane, pretlačene krompirje, dve žlici moke in pol žlice drobno zrezanega drobnjaka. Vse skupaj dobro premešaj in napravi iz tega testa osem cmokov, ki jih kuhaj v osoljeni vreli vodi dvajset minut. Kuhane poberi v kozo, v kateri si zarumenila žlico krušnih drobtin s 4 dkg surovega masla.

FIZOL S SLANINO

Skuhaj $\frac{1}{2}$ l belega namočenega fižola v $\frac{1}{2}$ l slane vode. Razgrej v kozi 8 dkg prekajene in sesekljane slanine, prideni žlico zrezane čebule in, ko nekoliko zarumeni, velik ščep paprike, strok strtega česna in žličico moke. Vse dobro premešaj, prideni kuhan fižol s fižolovko vred in pusti, da vse skupaj še nekaj minut vre. Postavi fižol kot samostojno jed z ajdovimi žganci ali krušnimi cmoki na mizo.

KROMPIR S PLJUČNO SEKANICO

Operi in skuhaj 1 kg krompirja; kuhanega olupi in zreži na listke. Posebej kuhaj $\frac{1}{4}$ kg telečjih, svinjskih ali janječkovih pljuč s koščkom čebule, peteršiljem in lovorjevim listom. Kuhane zreži na rezance, jih stresi v 2 dkg razpuščenega surovega masla in jih nekoliko popraži. Naloži v pomazano skledo najprej eno vrsto zrezanega krompirja, vrhu krompirja sekanico, nekoliko osoli, dodaj dve žlici kisle smetane, zopet krompir, sol, smetano, sekanico. Nazadnje prideni krompir, sol in dve žlici kisle smetane, daj v pečico, da se nekoliko zapeče, in postavi v skledi s solato na mizo.

OPEČEN KROMPIR

Kuhan olupljen krompir zreži na mezinec debele kose in jih v razgretem surovem maslu po obeh straneh zarumeni. Potresi jih z drobno zrezanim zelenim peteršiljem.

OCVRT KROMPIR

Srednje debele krompirje olupi, operi in zreži na osem delov, ki jih obriši in položi v razgreto olje in cri deset minut. Nato jih stresi v skledo in potresi z drobno soljo.

SOLATA IZ SUROVEGA PORA

Odstrani zelene liste pora, kar je belega, operi in zreži na 1 cm dolge koščke, stresi jih v skledo, posoli, polij z oljem in kisom ali limonovim sokom.

POMARANČNI KOMPOT Z JABOLKI

Olupljeno pomarančo zreži na kolesca, ravno tako olupljeno jabolko, naloži v skledo, potresi s sladkorjem in polij z vinom.

KRUHOV PUDING

Zreži na kocke pet po en dan starih mlečnih žemelj in jih polij z majhno zajemalko mrzlega mleka, da se nekoliko napojé. Mešaj deset minut 4 dkg surovega masla, 3 dkg sladkorja in dva rumenjaka. Nato primešaj 3 dkg rozin, pest drobtin, žlico zmletih orehov, žličico drobno zrezane limonove lupine in sneg dveh beljakov. Vse na rahlo premešaj, stresi v dobro pomazan in z drobtinami potresen model za pudinge ter kuhaj 40 minut. Kuhani puding stresi na krožnik in oblij z vinskim šatojem ali malinovim odcedkom.

NAVIHANCI

Mešaj deset minut 12 dkg surovega masla, 6 dkg sladkorja in en rumenjaka. Nato primešaj 3 dkg zmletih orehov, žličico drobno zrezane limonove lupine, ščep soli in žlico ruma. Iz vsega tega in 20 dkg moke napravi testo, ga razvaljaj za noževo hrbtišče na debelo in zreži z majhnim okroglim obodecem oblike; polovici le-teh izreži v sredi z naprstnikom okence. Polagaj hlebčke na pomazano, z moko potreseno pekačo ter jih peči v srednje vroči pečici. Pečene oblike nadevaj v sredi z mezgo. Vrh vsakega hlebčka pa pritisni obliko, ki si ji izrezala okence, tako da pogleda ven mezga. Pečene potresi s sladkorjem.

POMARANČNI LIKER

Stresi v litrski kozarec toliko osnaženih pomarančnih olupkov (belo odstrani), da jih je polovico kozarca, nalij nanje žganje, da je kozarec poln, ga zaveži in postavi za 14 dni na sonce. Nato kuhaj pet minut $\frac{3}{4}$ l vode s 15 dkg sladkorja in, ko se nekoliko ohladi, zlij k olupkom ter vse skupaj precedi, nalij v steklenice, zamaši in postavi za 1–2 meseca na hladno. Ostale olupke pa porabi za mezo.

M. R.

ZABAVA IN ŠALA ANEKDOTE IN SMEŠNICE

EPIGRAMI

ROJEN KOMAR

UREDNIKOM

V rokah nespretnih je evropsko veslo,
potaplja se nam čoln v človeški krvi.
Zajedli smo se v srečo kakor črvi
in glodamo od nje stržen in čreslo.

Zakolji brata! je sodobno geslo,
in domačijo tiho v prah mu zmrvi
in glej, da ti ne boš uničen prvi!
Joj, kaj nam vse življenje je prineslo!

Čeprav težko je zdaj obdelovanje,
naj dober sad rode vsaj vaše njive.
Naj plemenito vsako bo dejanje,

mladike naj brsté nam sočne, žive,
tegobe v domu, svetu naj sedanje
vsak lajša in podi oblake sive!

PISUNČKOVA TOZBA

Register čustev moj je neizmeren;
vsak hip se pesem na papir mi vlije,
kar same se pletó mi melodije;
a kaj, ko sem le sam si bralec veren!

Čemu si neki se rodil, Prešeren,
čemu izdal si svoje Poezije,
da tvoja slava moja čisto skrije
in nate se sklicuje kritik čmeren?

In vsak treplja me vzvišeno po rami,
z nasmeškom moje pesmi pregleduje,
rekoč, da ti se preobračaš v jami,

ko prepisun te nebogljén zloguje.
A nisem kriv! Le ista bol me vzdrami
kot tebe in vse druge so mi tuje.

TEŽKE KULTURNE SO DOLŽNOSTI

Roman bi rad ustvaril? Lepa misel!
Popiši tistih sedem sto strani
in glej, da sredi zgodb ne boš obvisel,
papir pač mnogo mnogo potрпи!

A če obraz bo kritikov prekisel,
nasilnosti ne zgubi spred oči;
podčrtaj nehvaležnost in zamisel,
da s knjigo se omika bogati.

In ko izprašil vsem boš vest kulturno,
po časopisih naših dvignil prah,
zasanjaj o oblakih slave urno,

ker vse pred vzdevki tvojimi bo strah. —
Nad knjigo kimajo zdaj bralci pičli,
a tvoj kulturni sad enak je ničli!

ŠE NI IZUČEN

Ko je bil Bossuet imenovan za škofa v mestu Meaux, je
nekoč kralj Ludovik XIV. poizvedoval pri tamkajšnjih me-
ščanih, kako jim ugaja novi škof.

»Dober je,« so mu nekoliko v zadregi odgovorili.

»Kako? Samo dober? Kaj pa vam ni všeč?«

»Veličanstvo, rajši bi imeli takega škofa, ki je že dovršil
šole. Kadar koli namreč hoče kdo k temu na razgovor,
vselej dobi odgovor: S škofom ne morete govoriti, ker štu-
dira.«

ČE KRALJ GOVORI

Neki angleški kralj, ki je živel v 17. stoletju, je imel
grdo razvado, da se je med pridigo na glas razgovarjal
s svojimi dvorjani. Dvorni govornik je to dolgo z ogor-
čenjem opazal, navsezadnje pa je uporabil odločno sredstvo:
ko se je kralj spet glasno pomenkoval s svojimi spremlje-
valci, je nenadno prenehal pridigati, da so se vsi spogledali,
češ kaj le je. Nastal je neprijeten premolk — najbolj ne-
prijetno je bilo seveda vladarju, v katerega so bile uprte
govornikove oči. Končno je govornik nadaljeval in božja
služba se je brez motenj končala. Po njej pa je kralj po-
klical duhovnika predse in ga mislil pošteno ošteti zaradi
sramote, ki mu jo je napravil. Duhovnik pa mu je spoštljivo
odgovoril:

»Kadar vladar govori, se spodobi, da služabnik molči.«

SKOPUH

Stari Koren je skop kot malokdo. Ko mu je umrla žena,
je naročil v župnišču mašo s tremi gospodi. Župnik pa je
vedel, da je Koren slab plačnik, in je kar sam daroval
zadušnico.

Ko je Koren zagledal pred oltarjem enega samega du-
hovna, mu je zavrela kri; jezno je pošepetal svojemu sosedu:

»Nič bi ne dobil, tako pa sploh nič ne bo dobil!«

V VLAKU

Ribničan se pelje z vlakom. Zadovoljno sedi v oddelku,
gleda skozi okno in žuli svojo čedro. Pride sprevodnik, pre-
gleda vozovnico in ugotovi:

»Dragi moj, vaša vozovnica je za potniški vlak. Vozite
se pa v brzem. Doplačati bo treba.«

»Oh, slišite,« se obregne Ribničan, »nikar me ne morite
s tem. Če že drugače ne gre, pa malo počasneje vozite, pa
bo v redu!«

PIJANEC SE NE SPREOBRNE

Stari Luka ni mogel biti brez pijače. Skoraj vsak dan
je obležal kje za cesto. Nekoč pa so ga nagajivi in raz-
posajeni mladiči hoteli zgrda odvaditi pitja, ko lepa beseda
ni nič zalegla. Pobrali so ga, položili v rakev in zanesli
v mrtvašnico. Ko se je Luka čez dolgo časa prebudil, je
sprva malo začudeno gledal okrog sebe, nazadnje pa je le
izdaval:

»Ljudje z onega sveta, ali imate morda kaj pijače?«

DOSLEDNOST

»Kolikokrat si pa že padel pri izpitu?«

»Jutri bom tretjič.«

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE

IZ KNJIŽNICE

(Kozma, Ljubljana. — 9 pik.)

Št.	Pisatelj	Naslov knjige	Izposojena
1210	Murn Josip	Poezije	12 krat
0124	Dragotin Kette	Poezije	12 krat
463	Cankar Ivan	Jakob Ruda	64 krat
1043	Župančič Oton	Čez plan	4 krat

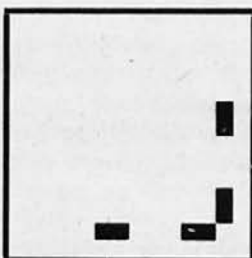
BINKOŠTNA

(J-ša, Rožna dolina. — 8 pik.)

(O + a) + (G + i) + (R - g) + (E - a) +
+ (J - a) + (N + č) + (A + u) +
+ (S - m) + (A + š) + (S - h) +
+ (R - l) + (C + s) + (A + g) = ?

DEDIŠČINA

(Janez Ložar, Ljubljana. — 27 pik.)

Umrli je oče in zapustil štirim otrokom takole zemljišče. V oporoki je določil, naj vsak dobi enak kos zemlje in vsak eno hišo. Kako so si otroci razdelili dediščino?

POSETNIKA

(J. Rakovec, Ljubljana. — 15 pik.)

NIKO I. SKRLEP

NOVI SAD

RAČUNSKA

(Vojko, Ljubljana. — 23 pik.)

4c + 1č + 4b + 5e + 4a + 5b +
+ 4f + 4d + 1č + 3d + 1č + 2d +
+ 3c + 5č + 4a + 6č + 3c + 5č +
+ 5č + 6č + 3c + 5e + 5b + 5c +
+ 4a + 3b + 4f + 2c + 4a + 5d +
+ 3b + 6c + 5d + 4f + 5b + 1č +
+ 4a + 6d + 3d + 6c + 2c + 4a +
+ 5d = ?

PETELIN

(Edi, Dobovec. — 17 pik.)

UGANKA

(Janko Moder, Dol. — 11 pik.)

Preberi naprej me, če hočeš sedeti; dobiš zajedalca, ki mora živeti od tuje krvi, a komur se hoče nazaj me prebrati, me mora v vojašnicah naših iskati, kjer brž me dobi.

TOVARNE

(E. Kleč, Kranj. — 5 pik.)

REŠITEV UGANK V APRILSKI ŠTEVILKI

Lastovke. Štiri žice — štiri vrste besedila. Začneš s tretjo vrsto, v njej vzameš prvo črko, nato v prvi drugo, v četrti tretjo itd. — Kjer si dom postavite, srečo tja pripravite.

Uganka. Boben.

Odbiralnica. Vzemi pri prvi besedi zadnje, pri drugi prve črke, ki da do zloga, in tako nadaljaj. — Odbiralnica.

Posetnica. Upoštevaj tudi piko! — Pleskarski vajenec.

Ribničan računa. Število ničel pove črko. — Dobiček.

Črkovna podobnica. Poravnajte naročnino!

Konjiček. Domovina, daj mi roko, ne beži, ostani pri meni, tesno, tesno me okleni. O. Župančič.

Pregovor. Na svetu ni pravice.

Številnica. Ključ: Cvet, zlog, ščip, Srb, Jud, kan. — Preizkušnje in razočaranja so lestvica, po kateri se svetniške duše dvigajo vedno više k Bogu.

Delavci. Začni pri črk K (levo zgoraj). Jemlji nato črke iz stolpcev

do znamenj. Vsak drugi stolpič pa dopolni s črko, ki sledi črki K. — Komur tuja milost kruh deli, ta življenja pol živi; kogar hrani svoje delo, ta živi življenje celo!

Črkovna podobnica. Vse ni za vse zanimivo.

Iz Prešerna. Ni sreče doma, kjer ni Boga.

Citat. Imenovalci ti pove vrstni red zloga, števec pa, kje je v spodnjem delu uganke tisti zlog. — Največ svetga otrokom sliši Slave! Fr. Prešeren.

ZMEDENA ŠTRENA

(Dolmit, Št. Rupert. — 7 pik.)

I a z c p r r s e z d i o i č !

ŠTEVILNICA

(Nartnik Marija, Rožni dol. — 13 pik.)

IV I V I III III II I II III IV III V
I III IV V II III V V III IV IV V
II II I IV I III IV III IV II IV V V IV
4 1 1 1 5 1 1 5 1 4 1 5 3 4 3 1 3 1 2 2
2 2 3 1 1 5 3 1 4 1 4 1 2 3 5 4 1 2 4

BESEDNICA

(Zmago, Ljubljana. — 19 pik.)

Preživljanje, nezavest, rastlina, energija, bojaželjnost, ukinitiv, Potiorek, polobla, oblastnost, Nikolaj, nevtralnost, rapidnost, pokristjanjenje, vitamin, Herder, kozmetika, Pragersko.

Vzemi iz vsake besede po tri zaporedne črke, da dobiš stavek, ki ti mora biti načelo.

KONJIČEK

(Tek, Ljubljana. — 21 pik.)

u	d	a	r	č	n	o	ž	r
k	d	n	a	k	u	e	d	e
i	č	s	e	z	z	r	s	e
z	l	j	a	t	v	d	n	a
a	o	s	e	a	a	p	n	i
r	a	r	n	č	o	e	n	k
r	k	r	m	s	e	n	b	j
g	z	l	v	š	b	a	r	n
a	p	e	i	r	o	a	a	d

JUGOSLOVANSKA MESTA

(Sfinks, Ljubljana. — 25 pik.)

Beograd	258.773
Glamoč	1.945
Djakovica	13.567
Banja Luka	22.132
Bitolj	33.032
Jesenice	1.736
Čačak	7.352
Dubrovnik	10.095
Novi Pazar	10.397
Drvar	3.012
Karlovac	21.226
Bijeljina	11.034

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Zastavljavci ugank naj pošiljajo tudi svoje rokopise na isti naslov.

LISTNICA UREDNIŠTVA UGANKARJEM MLADIKE

Popravi! Na strani 158 aprilske Mladike so v »pran-gerski pesmi« zamenjane kitice. Beri najprej 2., nato 3., nato 1. in nato 4. kitico itd. Toliko popravi v članku dr. Zontarja o slovenskih pravnih starinah.

Krojna priloga. Naročnice krojne priloge opozar-jamo, da dobé vsa pojasnila glede ročnih del in krojev od naše urednice, ge. Elize Skalický. Naj pišejo na naše uredništvu. Prav tako jih prosimo, da morebitne nejasnosti takoj sporočé. Mere krojev n. pr. so vedno le približne in jih je treba vsaki osebi posebej prilagoditi. Prednost naše priloge je v tem: naši kroji in ročna dela upoštevajo domače slo-venske motive in so zato res »naši«, ne pa le posnetki tujih del, ki se danes pri nas tako zelo širijo.

I. G. V., narednik-muzičar, Skoplje. Spet se oglašate iz daljnega Skoplja z eno pesmijo v oceno. »Quo vadis?« (tudi slovensko to prav tako lepo zveni, če ne lepše!) vsebuje lepo, bolečo misel iz današnjih dni. Oblika je sicer precej neokretna (bližnjega — svojega se slabo rimal), a bi se dala najbrž popraviti. Tudi ritem bi ob Vašem posluhu moral biti čisto drugačen! Z ljubeznijo in razumevanjem mislim na Vas v daljnem kraju in želim, da Vaše domotožje najde močan in lep izliv v pesmi. Ali dobite kaj novejšega slovenskega v roke?

Mile Vandin, J. Š., sedmošolec v Ljubljani. »V resnici sem vesel Vašega odgovora. Vesel zato, ker je prišel šele v četrto in ne že v tretjo številko. Medtem sem do tega, kar sem pri Vas iskal, že sam prišel. Vaše vrstice me le potrjujejo o pravilnosti mojega dognanja.« Z novo pošiljko pesmi sem res bolj zadovoljen. Zasedim v njih (kot n. pr. v »Spoznanju« in posebno v »Večernici«) miselne in čustvene prijeme, ki so pravilni in pesniško sveže doživeti. Predvsem se ogiblajte za liriko strupenega patosa z vzkliki in sveto-bolskimi nagovori, obliko vedno izpilite do kraja brez po-pustljivosti, pazite na lepši in nežnejši izraz in izbirajte bolj zvočne rime. Najboljša je »Večernica«. Za primer bodi zad-nja kitica:

Jaz sem drobna luč,
rad bi sebi, rad bi drugim svečil...
Morda bo ob zarji kdo zanetil
stenj in vratom ječe vrnil ključ.

»Svatovanje v naravi« je le v prvi kitici dobra, druga je prozaična. »Pogreb« in »V zenitu« sta manj uspešni. Mislim, da se boste prav lepo razvili. Berite novejšo liriko, n. pr. Šalija, ki ste mu tako sorodni.

C. B., dijak. Vaša »Pesem brez naslova«, ki jo sami imenujete »izdelek«, ni za objavo. Pesem ima sicer rime, ritem in kitice, pa vendar ni pesem. Zakaj ne? Ker sta pesniški izraz in tudi vsebina prozaična, n. pr.:

Po tvoji volji vrisk in cvet mladosti
sta mimo odhrumela in, oh, s pekočo
mi rano nežno umorila kal radosti. Itd.

In konec:

Postoj, o Stvarnik, trnja zdaj še nočem,
življenja vriska, petja, joka hočem!
Z ljubeznijo naj gorko bitja ogrevam,
ob višnji naj rdim, o sreči pevam!

Zaenkrat nič! Več o Vas na podlagi edine poslanske pesmi ni mogoče reči.

RESILCI UGANK IZ APRILSKE ŠTEVILKE

Vse so rešili: Aleš France, Baša Lenčka, Blaj Franc, Ci-riška knjižnica Ljubljana, Cuderman Ignacij, Čukala Jože, Čop Ana, Demšar Viktor, Dijaški zavod Kranj, Eržen Ivanka, Gros Ančka, Knjižarna »Ilirija«, Jakob Franc, Jeraša Janez, Kalan Minka, Kapš Stanko, Kern Franc, Klobovs Anton, Kozjek Franc, Kocmur Pavla, Kmet Janez, Kovačič Franc, Kunstelj France, Lukovšek Ivanka, Modrinjak France, Rueh Dušan, Slapar Pavel, Šinkovec Frančiška, Vrtovšek Manica.

Boštele Anton (186), Bulovec Ivo (186), Bajželj Nela (105), Debevec Krista (148), Erjavec Amalija (155), Gruden Ivanka (155), Jug Franjo (155), Kozar Lojze (118), Kovač Franc (186), Kleč Ela (184), Lipoglavšek Slava (142), Mihelčič Franc (186), Pavlin France (186), Provinc. franč. reda (126), Rakovec Josip (142), Rotar Marija (186), Samostan Stična (155), Škrbe Stanko (186), Seliškar Marija (155), Videnšek Ana (184), Zorec Alojz (155).

Gams Alfons (91), Regali Ivanka (96).

IZZREBANI SO BILI

Za prvo nagrado: Demšar Viktor, cestni nadzornik, Vrh-nika, Tržaška c. 9.

Za drugo nagrado: Klobovs Anton, bogoslovec, Ljubljana, Semeniška 4; Kern Franc, bogoslovec, Ljubljana, Semeniška 4.

Za tretjo nagrado: Gams Alfonz, geometer, Sreska kata-strska sekcija, Knjaževac, Moravska ban.; Nela ing. Bajžljeva, Petrovgrad, Aleksandrova 41/I; Rueh Dušan, bogoslovec, Ljubljana, Semeniška 4.

TEKMOVANJE ZASTAVLJAVCEV

Castor & Pollux, Maribor (27); Tone, Ljubljana (21); Pro-kijon, Ljubljana (15); Fek, Ljubljana; France, Mošnje (10); Muc, Ljubljana; J-ša, Rožna dolina (5); Janko Moder, Dol; Eva, Ljubljana (4); Nace Cuderman, Tupaliče; Štukl, Kozje (5); Tek, Ljubljana; Dun, Ljubljana; Pirnat, Ljubljana; E. Kleč, Kranj; Dolmit, št. Rupert (2); Arnšek Jože, Sv. Je-der (1).

RAZPIS NAGRAD ZA MAJ

Za 1. nagrado: Album v vrednosti 100 dinarjev.

Za 2. nagrado: Dve knjižni nagradi iz založbe Mohorjeve družbe v vrednosti po 50 dinarjev.

Za 3. nagrado: Tri knjižne nagrade iz založbe Mohorjeve družbe v vrednosti po 20 dinarjev.

Prvo nagrado naj izzrebani vselej dvigne v podružnici Mohorjeve knjižarne v Ljubljani; za ostale naj si pa izzre-bani ogledajo podrobna navodila v letošnji prvi številki Mladike.

POMENKI

Preč. g. M. J., Lindaro, Italija: Vaše marčne rešitve so, žal, prepozno prišle. Prihodnjič morate računati z dolgo potjo. Lepo pozdravljeni!

R. J., Ljubljana: Za začetek si previsoko prijel in si pretežko nalogo zastavil. S čim lažjim poskusi. Posetnica pa je dobra, zato sem jo tudi priobčil.

M. R., Ljubljana: Nikar ne misli, da imaš prav. Vsak človek se kdaj zmoti in tako si se tudi ti. Za tvojo oceno po pikah bi se lepo zahvalili manj izurjeni reševalci, kot so se že. Sicer pa poznaš tisti pregovor, ki pravi, da še Bog ne more vsem ljudem ustreči.

Tone, Ljubljana: Škoda, da nisi pisal samo na eno stran in da se nisi bolj potrudil z ugankami. Če je oreh trd, še ni rečeno, da je dober. Velikonočna bo pač šele drugo leto prišla na vrsto.

J-ša, Rožna dolina: »Serpentine« so še kar po-srečena novost za naš ugankarski kotiček. Zato bodo gotovo priobčene. Še se kaj oglasi!

Novo knjige, ki smo jih pred kratkim izdali:

	Cene za ude		Cene za neude	
	broš.	vez.	broš.	vez.
Dr. M. Slavič:				
SVETO PISMO STARE ZAVEZE .	—	72.—	—	96.—
Prvi del — obsega Pet Mojzesovih knjig in Jozuetovo knjigo. V polusnje vezano		87.—		116.—
Dr. Gosar Andrej:				
SOCIALNI NAUK CERKVE . . .	54.—	66.—	72.—	88.—
po besedilu papeških okrožnic.				
Burger - Lovec:				
ŠTIRIDESET LET BABICA . . .	59.—	51.—	52.—	68.—
Spomini stare babice.				
Lipl - Sovrè:				
MRTVAŠKI PLES	12.—	18.—	16.—	24.—
Dr. Sket Jakob:				
MIKLOVA ZALA, Šesta izdaja .	12.—	18.—	16.—	24.—
Dr. Slodnjak A.:				
FR. LEVSTIK, MARTIN KRPAN .	4.50	10.50	6.—	14.—
Druga izdaja.				
Fr. Stelè:				
SLOVENSKE MARIJE	9.—	15.—	12.—	20.—
64 slik, posnetih po najlepših Marijinih podobah, slikah in kipih, ki se nahajajo v Sloveniji. Uvod, ki obsega 20 strani, vsebuje podatke o zgodovini Marijinega češčenja v umetnosti.				

Naročila izvršuje Družba sv. Mohorja v Celju

SKODELICA SLADNE KAVE JE SKODELICA ZDRAVJA!

Kneippova
SLADNA KAVA

ANTON SOVRÈ

STARI GRKI

Mohorjeve občne zgodovine II. zvezek, stane broširan 174 din, za neude 232 din, v platnu 192 din, za neude 256 din, v polusnju 219 din, za neude 292 din, v usnju 249 din, za neude 332 din

Naročila izvršuje Družba sv. Mohorja v Celju

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE

CELJE ♦ KOČEVJE ♦ LJUBLJANA ♦ MARIBOR

Obrestna mera za vloge znaša do 5%

Za vloge in obresti jamči Dravska banovina z vsem premoženjem in vso davčno močjo!